

บทที่ 2

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระมหากษัตริราชเจ้า ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ มีพระราชอัธยาศัยและพระราชจริยาวัตรอันงดงามมั่นคงในทศพิธราชธรรมตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัติ ทรงมีพระราชหฤทัยเอื้ออาทรห่วงใยผูกพันอย่างลึกซึ้งกับพสกนิกรไทย ทรงถือความทุกข์สุขของราษฎรประดุจดังทุกข์สุขของพระองค์เอง ทรงคิดค้นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นจำนวนมากเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรให้พ้นจากสภาพความฝืดเคืองไปสู่ความพออยู่ พอกิน สมดังพระราชปณิธานเป็นพระปฐมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวังเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ดังพระราชดำรัสความว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระปฐมบรมราชโองการดังกล่าวแม้จะสั้นแต่ได้ความหมายลึกซึ้งแสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานตั้งมั่นที่จะทรงอุทิศพระวรกาย พระราชหฤทัย และหยาดพระเสโทบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ เพื่อให้เกิดความร่วมมือเป็นสุขทั่วแผ่นดินไทย ทรงเล็งเห็นว่าประเทศไทยจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไปในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความเจริญทัดเทียมกับนานาประเทศ และเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน เคยมีพระราชดำรัสความว่า “ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ยังยากจน”

การต่อสู้กับศัตรู คือความยากจนของราษฎร ทรงถือเป็นพระราชภาระที่จะต้องทรงคิดค้นหาวิธีการทดลองปฏิบัติเป็นโครงการนำร่องด้วยพระองค์เองก่อนที่จะพระราชทานเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ยังประโยชน์โดยตรงแก่ผู้ที่นำมาไปปฏิบัติ เช่น ให้อริจกพออยู่ พอกิน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดทฤษฎีเชิงพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักความเป็นจริงแห่งธรรมชาติและหลักการพัฒนาแบบยั่งยืน อันเป็นแนวทางการพัฒนาสากล (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2547: 5-6)

ในรูปหลักการสร้างความ “พออยู่ พอกิน” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระทานแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ธำรง อุคมไพจิตร, 2544: 54) เป็นครั้งแรกแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ดังพระราชดำรัสความว่า

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมี พอกินให้ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็บอกว่าล้าสมัย จริงอาจล้าสมัยคนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียงเลย รู้สึกว่าไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้...ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต้องทั้งหมดแม้ครั้งหนึ่งก็ไม่ต้องอาจจะเป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ก็สามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่ายๆ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ว่าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็สามารถที่จะแก้ไขได้...

จากพระบรมราโชวาทดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาประเทศที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาวะของประเทศและประชาชน อาจทำให้เกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการพอมี พอกินของประชาชนคือความพอเพียงของคนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อพื้นฐานมั่นคงพอสมควรแล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญให้สูงขึ้นถึงแม้จะไม่สามารถทำได้ทั้งประเทศก็ตาม และในพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระองค์ทรงอธิบายของคำว่าพอเพียงในวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ดังพระราชดำรัสความว่า

...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่งมีความหมายกว้างออกไปอีกไม่ได้ หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกินเราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็พอใช้ยังถ้าประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่ามีความพออยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อไม่หรูหรา ก็ได้ แต่ว่าพอแม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ ความจริงเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) นี้กว้างขวางกว่า Self - Sufficiency คือ Self - Sufficiency นั้นหมายความว่า ผลอะไรที่มีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)...

บางคนแปลจากภาษาฝรั่งว่าให้ยืนบนขาตนเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) หมายความว่าสองขาของเรา ยืนบนพื้นให้อยู่ได้ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปขอความช่วยเหลือของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอเพียง เพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง คนเร้าพอในความ ต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด-อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ-มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมากคนเราก็เป็นสุข พอเพียงนี้อาจมีอีกมากอาจจะมิของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียงทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...

คำว่า“เศรษฐกิจพอเพียง” เริ่มใช้กันอย่างแพร่หลายโดยที่ผู้พูดแต่ละคนจะให้ความหมายทำให้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละคนมีข้อแตกต่างกันบ้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย และทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขบทความเรื่อง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนโดยทั่วไป (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2549: 35-36) เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 ดังพระราชดำรัสความว่า

...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอกทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจทุกระดับให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...

สรุปว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีโดยอาศัยความรู้และคุณธรรมในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนของบุคคลในทุกระดับชั้น “พออยู่ พอกิน” และความ “พอเพียง” ในความหมายตามแนวคิดที่

ทรงพระราชทานไว้ นั้น มีความหมายมากกว่าการแค้มีข้าวไว้ในฉาง ผักและปลาอยู่ในไร่นา และมีความพอเพียงสำหรับการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังให้ความหมายที่ลุ่มลึกและผูกพันสอดคล้องประสานถึงหลักปรัชญา และแนวคิดการดำรงชีวิตอยู่รอดของผู้คนชุมชนและสังคม

ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกคนโดยทั่วไป (คนชายคลอง (นามแฝง), 2549: 106) เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2538 ดังพระราชดำรัสความว่า

...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเหมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้ นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มซะด้วยไป...สังคมใดก็ตามมีความเกื้อกูลกันด้วยความมุ่งมั่น ความเจริญย่อมเติบโตไปด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ มีความร่วมเย็นเป็นสุข น่าอยู่...

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) (2533) อธิบายว่าความพอเพียง หมายถึง ความยินดีความพอใจยินดีด้วยปัจจัย 4 คือ ผ้าห่ม ผ้าคลุม อาหาร ที่นั้งที่นอน และยารักษาโรคตามมีตามได้ พอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามของตน ไม่โลภไม่ริษยาใครความยินดีพอใจด้วยของตนเองความยินดีด้วยของที่มีอยู่ ความยินดีโดยสม่ำเสมอ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2545) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถมองได้เป็น 2 ด้าน ด้านวัตถุวิสัย (Objective) และด้านจิตวิสัย (Subjective) เมื่อมองทางด้านวัตถุวิสัยหรือมองภายนอก เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอซึ่งพอสมควรกับอัตภาพซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้านจิตวิสัยคือการมองจากภายในจิตใจคนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็เพียงพอทางจิตใจ ความพอใจตามมีตามได้พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มาจากภาษาบาลีว่า “สนฺตุฏฺฐี” แปลว่าความยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ หมายความว่ายินดีด้วยปัจจัย 4 ที่ได้มาแล้ว ละความเป็นคนมักมากเสีย ไม่ปรารถนาปัจจัยอื่นนอกจากปัจจัยนั้นคือรู้จักพอ รู้จักประมาณในกำลังทรัพย์ กำลังสิ่งของของตน ได้มาที่ตนใช้สอยอยู่ไม่มักมากจนเกินขอบเขตแต่มีได้หมายความว่าไม่ให้แสวงหา พระมหาจรัญ วิจาณเมธี (2541: 13) ได้ศึกษาคำว่า “สันโดษ” ในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมีความหมายอยู่ 3 ประการดังนี้

1. สันโดษ แปลว่า ความยินดีด้วยปัจจัยของตน หมายความว่า ไม่แสดงอาการอันน่ารังเกียจในเวลารับเวลาบริโภคยังอดคภาพให้เป็นไปด้วยปัจจัย 4 เท่าที่ตนหามาได้ ไม่โลภอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตนซึ่งผิดทำนองคลองธรรม

2. สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ หมายความว่า ยินดีปัจจัย 4 ที่ตนหามาได้แล้วละความเป็นผู้มักมากเสีย ไม่ปรารถนาปัจจัยอื่นนอกจากปัจจัยนั้น คือรู้จักพอรู้จักประมาณในกำลังทรัพย์กำลังสิ่งของที่ตนหามาได้ใช้สอยอยู่ไม่มักมากจนเกินขอบเขต

3. สันโดษ แปลว่า ยินดีโดยสม่ำเสมอ หมายความว่า ให้ละความยินดีในร้ายในอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ ให้วางตนอยู่ในอารมณ์ทั้งปวงโดยสม่ำเสมอไม่หวั่นไหวเอนเอียงไปตามโลกธรรม 8 คือมีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ รู้เท่าทันอารมณ์นั้นๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นโลกธรรมหมุนไปตามโลกล้วนตกอยู่ในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาทั้งสิ้นลักษณะของความความยินดี ความสุข ความพอใจที่จัดว่าเป็นสันโดษจะต้องมีลักษณะ 3 ประการคือ

3.1 ขณาลกสันโดษ คือพอเพียงที่ได้ตามที่พึงได้ ตามที่ตนเองเพียรหามาได้ ไม่กระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ฯลฯ

3.2 ขณพลสันโดษ คือยินดีตามกำลัง เพียงพอแก่ร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตนไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ฯลฯ

3.3 ขณสารูปสันโดษ คือยินดีตามสมควรแก่ภาวะฐานะ แนวทางชีวิตและจุดหมายแห่งตน ฯลฯ

สุเมธ ดันติเวชกุล (2546) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่พอกินไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี พอเพียงตามอัตภาพ และไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นได้ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

ประเวศ วะสี (2541ก) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐานและ เศรษฐกิจชุมชนโดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของ

สังคมก็คือเศรษฐกิจชุมชนเพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่างๆ เช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม ธุรกิจชุมชน ศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มทุนต่างๆ ทางพร้อมกันคือ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ

มณูญ มุกขประดิษฐ์ (2541) กล่าวว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้นมิใช่เป็นเศรษฐกิจ “ระบบปิด” (Close Economy) แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีใช้เศรษฐกิจระบบเสรีนิยมและการบริโภคนิยมที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคที่ไร้สาระเกินขอบเขตหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพราะว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้มีจุดเริ่มต้น มาจากภาคการเกษตรเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจจุลภาคและมหภาค เพราะมีการทำไร่ไถนาเพาะปลูกผลิตข้าว พืช ผัก เป็นต้น เพื่อที่จะนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมต่อไป

ระบบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อกล่าวถึงระบบ (สุนทร กุลวัฒนารพวงศ์, 2544: 61) เศรษฐกิจที่เหมาะสมกับเศรษฐกิจสังคมไทยก็คือระบบเศรษฐกิจสหกรณ์ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นการพึ่งตนเองและความพอมีพอกินอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยการมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงคำนึงถึงการค้าจากผลผลิตส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภคและออกสู่ตลาดเป็นผลกำไรของเกษตรกร

2. เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มองค์กรชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขายและการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ

3. เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเมตตา ความเอื้ออาทร และมีความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน การร่วมแรงร่วมใจในการประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงไม่ได้หมายถึงแต่เพียงรายได้เพียงอย่างเดียวหากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในด้านอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความ

มันคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีอันงามของสังคมไทยให้คงอยู่ต่อไป โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยความพอดีไม่มากเกินไป ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้รอบด้าน และคุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียรพยายาม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีรากฐานมาจากหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา หากปฏิบัติตามอย่างจริงจังจะทำให้สังคมและประเทศชาติดำเนินไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันมีคุณภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีงามซึ่งเป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคำคัญของการดำรงชีวิตการตั้งตนอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาทโดยที่จะต้องคำนึงถึงความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีมีปัญญา ความรอบรู้รอบคอบ และความมีคุณธรรม ประกอบการตัดสินใจ (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2549: 43) จำแนกได้ดังนี้

1. ความพอประมาณ (Moderation)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระบรมราโชวาท ที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้พระราชทานไว้ในโอกาสต่าง ๆ และเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ดังพระราชดำรัสความว่า

...การที่จะทำโครงการอะไรจะต้องทำด้วยความรอบคอบและอย่าตาโตเกินไป คือบางคนเห็นว่ามีโอกาสที่จะทำโครงการอย่างโน้นอย่างนี้และไม่ได้นึกถึงว่าปัจจัยต่าง ๆ ไม่ครบปัจจัยหนึ่ง คือขนาดของโรงงานหรือเครื่องจักรที่สามารถที่จะปฏิบัติได้ แต่ข้อสำคัญที่สุดคือวัตถุดิบ ถ้าไม่สามารถที่จะให้ค่าตอบแทนวัตถุดิบแก่เกษตรกร เกษตรกรก็จะไม่ผลิต ยิ่งถ้าวัตถุดิบสำหรับใช้ในโรงงานนั้นเป็นวัตถุดิบที่ต้องนำมาจากกระยะทางไกล หรือนำเข้าก็จะยิ่งยากเพราะว่าวัตถุดิบที่นำเข้านั้นราคายังแพง บางปีวัตถุดิบนั้นบริบูรณ์ราคาอาจตกต่ำลงมาแต่เราจะขายสิ่งของที่ผลิตจากโรงงาน ก็ขายยากเหมือนกันเพราะว่ามีมากจึงทำให้ราคาตก นี่เป็นกฎเกณฑ์ที่ต้องมี แต่ข้อสำคัญที่อยากจะพูดถึงคือถ้าเราทำโครงการที่เหมาะสมขนาดที่เหมาะสมอาจจะไม่ดูหรูหราแต่จะไม่ล้มหรือถ้ามีอันเป็นไปก็ไม่เสียหาย...เจริญในทางไม่หิว มีกิน คือไม่จนแล้วก็มีกินแล้วก็มีอาหารใจ อาหารที่เป็นศิลป์หรืออะไรอื่น ๆ ให้มาก ๆ ความสะดวกให้สามารถที่จะสร้างอะไร ๆ ได้นี้ก็เศรษฐกิจ

พอเพียง แต่เศรษฐกิจพอเพียง สำคัญว่าต้องรู้จักขั้นตอน คือถ้าไม่ทำอะไรให้เร็วเกินไปไม่พอเพียง แต่ถ้าไม่เร็วเกินไปหรือถ้าช้าเกินไปก็ไม่พอเพียงต้องให้รู้จักก้าวหน้าอาจจะเร็วก็ได้แต่จะให้ก้าวหน้าโดยที่ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนอันนี้เศรษฐกิจพอเพียง...ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่ามีความพออยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อไม่หรูหราก็ได้แต่ว่าพอแม้บางรายอาจจะฟุ้งเฟ้อแต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ...

จากคำพระราชดำรัสดังกล่าว ความพอประมาณ คือความสมดุลและความพอดีตามมีตามได้ ไม่มากไม่น้อยเกินไปตามแต่ศักยภาพของบุคคล (ม.นุญ มุกขประคิษฐ์, 2547: 87) ความรู้จักพอประมาณตามนัยพระพุทธศาสนา คือความพอใจในสิ่งที่ตนมี พอใจด้วยด้วยปัจจัย 4 มีผ้านุ่งห่มอาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคตามมีตามได้ และเป็นอยู่อย่างมีความสุขด้วยเครื่องเลี้ยงตามที่หาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน เมื่อได้สิ่งใดมาด้วยเพียรของตนก็พอใจในสิ่งนั้น ไม่เดือดร้อนเพราะอยากได้ของที่มีเจ้าของ ไม่ริษยาคนอื่นจําแนกความรู้จักพอประมาณออกได้ ดังนี้

1.1 ความรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร

ความพอประมาณแสดงถึงโครงสร้างทางกายกับจิตที่มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบชีวิตที่ต้องอาศัยปัจจัย 4 เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมอันเป็นหลักจริยธรรมที่ดีงามที่ปรากฏในตัวมนุษย์ อันนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ที่เป็นโลกียะและเป็นหลักนำไปสู่ความหลุดพ้นทุกข์ที่สูงสุดอันเป็นโลกุตระซึ่งความรู้จักประมาณก็เป็นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการบริโภคความว่า

...คนเราทุกคนต้องการปัจจัยสี่หรือจตุปัจจัย หมายความว่าสิ่งที่อยู่อาศัยใช้หรือสิ่งที่มนุษย์ต้องมีต้องใช้ 4 อย่างคืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ถ้าไม่มีอาหารก็พอมไม่มีแรงและตายไป ไม่มีเครื่องนุ่งห่มก็ไม่มีสิ่งปกปิดป้องกันร้อนหนาวเปียกเย็นเอาชีวิต นอกเหนือจากนั้นก็เป็นที่เรียกว่าส่วนเกินหรือที่มีมากขึ้น จึงมีหลักอยู่ว่าเรามีปัจจัยครบสี่แล้วเป็นการดี...

การบริโภคปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะอาหาร ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องการบริโภคอาหาร (ม.มู. 12 /23 /23 -24) จากการพิจารณาความรู้จักประมาณในการรับประทานอาหาร นั้นจะส่งผลให้เป็นคุณและโทษแก่ชีวิตได้การบริโภคอาหารจึงต้องอาศัยหลักพิจารณาเพื่อให้เข้าใจถึงหลักวัตถุประสงค์ลักษณะคุณค่าของอาหารให้ถ่องแท้ก่อนที่จะบริโภค คำสอนจึงมุ่งให้พิจารณาด้วยปัญญาก่อนหรือในขณะที่บริโภคใช้สอยและหลังบริโภค ถ้าหากไม่พิจารณาถือว่าการบริโภคเช่นนั้น

เป็นการบริโภคของคนเป็นหนี้ แทนที่จะได้ประโยชน์จากการบริโภค พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนแก่ภิกษุ ให้รู้จักพิจารณาก่อนบริโภคอาหารเพราะอาหารที่บริโภคเข้าไปเป็นอาหารของร่างกาย เพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ บรรเทาความหิวเก่า ป้องกันความหิวใหม่ เมื่อบริโภคตามวัตถุประสงค์แล้วก็จะไม่เป็นโทษ เพราะไม่ตกเป็นทาสของอาหาร ความผาสุกย่อมเกิดขึ้น และจะเป็นกำลังในการสร้างความดีบำเพ็ญธรรมจนสามารถขึ้นสู่การละกิเลสได้เป็นลำดับต่อไป พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักในการบริโภคอาหารไว้สำหรับคฤหัสถ์ มีการรักษาศีลและการปฏิบัติธรรมกรณีของอาหารเป็นได้ทั้งคุณและโทษ คือบริโภคอาหารที่เข้าใจวัตถุประสงค์ ความเดือดร้อนที่ตนจะพึงได้จากอาหารก็มีน้อย แต่ถ้าบริโภคอาหารด้วยรสนิยมนิยมที่ติดใจในรสอาหารนั้น หมายถึงคุณของอาหารถูกกำหนดด้วยลิ้นและในขณะเดียวกันก็ยังตกเป็นทาสอดตาที่ถูกปรุงขึ้นด้วยรสนิยมนิยม

การรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารจะมีส่วนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันมิให้มีความต้องการทางกายและจิต ถูกชักจูงด้วยคุณค่าเทียมหรือภาพลักษณะที่ชวนด้วยกิเลสตัณหาอันจะนำมาซึ่งการสร้างอรรถาหารในวิญญูณ ความกระวนกระวายด้วยอาหารไม่ถูกปากบรรเทาความอยากกินอยากลิ้มกินพอดี จะไม่เกิดขึ้นและก่อความเดือดร้อนเพราะเหตุแห่งการพิจารณาโดยแยกคางด้วยปัญญา

1.2 ความรู้จักประมาณในการใช้เครื่องนุ่งห่ม

การใช้เครื่องนุ่งห่มในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนภิกษุสงฆ์กำหนดพิจารณา ก่อนที่จะใช้เครื่องนุ่งห่ม (ม.ม. 12/23/22) เพื่อให้เห็นถึงวัตถุประสงค์และประโยชน์แท้จริงที่จะได้รับจากเครื่องนุ่งห่ม คือ เพื่อป้องกันบรรเทาอันตรายจากธรรมชาติ มีความหนาว ความร้อน ฝนตก และช่วยบำบัด บรรเทาอันตรายจากสัตว์ จำพวกเห็บและยุง เป็นต้น ที่สำคัญเพื่อปกปิดอวัยวะที่ควรปกปิด หากไม่ปกปิด ก็เป็นเรื่องน่าอาย เสื่อมเสียถูกตำหนิติเตียนได้ การนุ่งห่มตามวัตถุประสงค์ช่วยให้คนไม่ให้ความสำคัญแก่ ค่านิยมแฟชั่นต่าง ๆ จนกลายเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งของตนและของประเทศชาติที่ปรากฏอยู่ปัจจุบัน

1.3 ความรู้จักประมาณในการใช้ที่อยู่อาศัย

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นอย่างมาก เช่น กรณีผู้บวชใหม่จะมีพระอุปัชฌาย์แนะนำให้ทราบหลังจากผ่านพิธีอุปสมบทแล้วเพื่อให้รู้จักปัจจัยตามควรแก่ฐานะและไม่เดือดร้อนเพราะปัจจัย 4 เป็นเหตุ โดยพระผู้มีพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์และประโยชน์ (ม.ม. 12/23/23) และชี้ให้เห็นประโยชน์ของเสนาสนะว่ามีไว้เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตของ

2549: 37) ของผู้คนโดยการไม่เอาเปรียบคนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิตนำธุรกิจการงานไม่เอาเงินนำหน้าปัญญาตามหลัง คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดรากเหง้าผ่านปรัชญาบรรพบุรุษ ภูมิใจในของกินของใช้พื้นบ้านกินอยู่แบบไทยๆ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาด ปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไปไม่ไหลตามกระแสบริโภคนิยม (พระมหามิตร จิตปญโญ, 2547:106)

สรุปความพอประมาณ ได้ดังนี้

1. ความพอประมาณในระดับครอบครัว คือการที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือมีภาระหนี้สินของตนเองและครอบครัวแต่สามารถหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนเองได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวด้วย

2. ความพอประมาณในระดับชุมชน เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัว ก่อนที่จะรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การบริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรภูมิปัญญาหรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุลเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด

3. ความพอประมาณในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียงมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

2. ความมีเหตุผล (Reasonableness)

การมีเหตุผลสมควรหรือไม่สมควรในการกระทำและการตัดสินใจโดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่นิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2549: 46) ดังพระราชดำรัสความว่า

...ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแก่เราในวันนี้ย่อมมีต้นเรื่องมาก่อน...ต้นเรื่องนั้นคือเหตุ สิ่งที่ได้รับคือผล และผลที่เกิด...จะเป็นเหตุให้เกิดผลอื่น ๆ เนื่องกันไปอีกไม่หยุดยั้ง ดังนั้นที่พูดกันว่าให้พิจารณาเหตุผลให้ดีนั้น กล่าวอีกนัยก็คือให้พิจารณาการกระทำหรือกรรมของตนเองให้ดีขึ้นเอง

คนเราโดยมากมักนึกว่าอนาคตจะเป็นอย่างไรเราทราบไม่ได้แต่ที่จริงเราย่อมจะทราบได้บ้างเหมือนกัน เพราะอนาคตคือผลของการกระทำในปัจจุบัน ถ้าปัจจุบันทำดีอนาคตก็ไม่ควรตกต่ำ ฉะนั้นเมื่อกระทำการใด ๆ ควรจะได้นึกว่าการกระทำนั้นจะมีผลสืบไปในอนาคต จักได้สติกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้ตัวและระมัดระวังทั้งควรจะทำและควรหลีกเลี่ยง การพิจารณากระทำของตนเองในปัจจุบันนั้นนับว่าสำคัญที่สุด จะต้องพิจารณาให้รอบคอบและถ่องแท้ ทุกครั้งมิฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นอาจทำให้ต้องผิดหวังอย่างมากที่สุดก็เป็นไปได้...

จากพระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดจากการกระทำหรือเหตุเบื้องต้น และมีผลของเหตุซึ่งมีทั้งดีและไม่ดีย่อมส่งผลถึงการปฏิบัติของตนเองในปัจจุบันและอนาคต แต่ผลที่ได้รับที่ชัดเจนมากที่สุดคือในปัจจุบัน ถ้าทำปัจจุบันให้ดีอนาคตก็จะดีไปด้วย

หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระบรมราชโฆษาทต่อไปอีก ดังพระบรมราชโฆษาทความว่า

...เหตุและผลนี้เป็นสิ่งที่ละเอียดเป็นขั้นเป็นตอนและบางทีก็ซับซ้อนมากยากที่จะมองเห็นได้ถ้าไม่พิจารณาให้ถี่ถ้วนรอบคอบจริงๆ เพราะฉะนั้นจึงใคร่จะปรารภถึงหลักความสำคัญสำหรับการคิดพิจารณาหาเหตุและผลไว้สักสองประการ ประการแรก ขอให้เข้าใจว่าผลทุกอย่างต้องมาจากเหตุ เมื่อมีเหตุแล้วต้องเกิดผลและผลที่สำคัญๆ ที่เป็นผลรวบยอด...ย่อมเป็นผลที่เกิดจากเหตุและผลอื่นๆ ที่มีต่อเนื่องกันมาเป็นลำดับ หลายขั้นตอนจึงจำเป็นที่จะต้องระวังจับเหตุจับผลให้ได้ โดยถูกต้องทุกขั้นตอน ไม่ให้สับสน อีกประการหนึ่ง เหตุที่จะให้ผลอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นนั้นปรกติจะเห็นว่ามีความหลายสาเหตุ...เหตุทั้งหลายนี้จำแนกออกได้เป็นสองประเภท คือเหตุต่างๆ ที่อยู่นอกตัว ประเภทหนึ่ง กับเหตุที่จัดเป็นเหตุภายในอีกประเภทหนึ่งขอให้พิจารณาทบทวนดูให้ดีจะเห็นว่าเหตุภายนอกทั้งหมดนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบเหตุแท้จริงอยู่ที่ภายใน คือการกระทำของตัวเอง เพราะฉะนั้นผู้ซึ่งปรารถนาสำเร็จในชีวิตในการงานอีกมากมายในกาลข้างหน้าจึงควรอย่างยิ่งที่จะเพ่งเล็งในเหตุภายใน คือการกระทำของตนเองเป็นสำคัญ แล้วเร่งกระทำเหตุที่สำคัญนั้นให้ถูก... ข้าพเจ้าอยากให้ทุกคนคำนึงถึงกฎแห่งเหตุผลว่าผลที่เกิดขึ้นเพราะเหตุ คือการกระทำและผลนั้นจะเป็นผลดีหรือผลเสียก็เพราะกระทำให้ดีหรือให้เสีย ดังนั้นการที่จะทำงานใดให้บรรลุผล ที่พึงประสงค์จะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมก่อนเป็นเบื้องต้น แล้วลงมือกระทำตามหลักเหตุผลด้วยความตั้งใจจริงและด้วยความสุจริตงานของแต่ละคนจึงจะเป็นผลดี และเชื่อได้ว่าผลงานของแต่ละคนจะประจวบกันเป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมือง ได้ดังปรารถนา...

กล่าวได้ว่า“กฎแห่งเหตุผล”ในความหมายตามแนวคิดที่ทรงพระราชทานไว้มีความหมายมากกว่าผลงานและผลรับของแต่ละบุคคล แต่ยังให้ความหมายที่ลุ่มลึกผูกพันสอดคล้องประสานถึงหลักปรัชญาและแนวคิดของการกระทำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงย้ำอย่างชัดเจนว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ใช้เหตุผลเพื่อนำไปสู่การกระทำที่ดีจะเห็นได้ว่าทรงเน้นที่การกระทำของตัวเองเป็นสำคัญ คือทำให้เหตุภายในให้ถูกต้องครบถ้วน ผลที่ออกมาจะมีประสิทธิภาพ มีประโยชน์และมีความสุข ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมฉลองพระชนมพรรษาวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2543 โดยมีพระราชดำรัสความว่า(พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2549 : 48)

...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ขออย่าว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤตินี้ทำอะไรเพื่อให้เกิดผล โดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือสิ่งที่ติดตามเหตุการณ์กระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดีและผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิภาพ ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...

ความสุขซึ่งเป็นผลจากการกระทำต้องไม่มาจากการเบียดเบียนผู้อื่นและส่วนรวม หากส่วนรวมได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนก็ย่อมจะส่งผลกระทบกลับมายังตนเองทำให้ได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ในที่สุด ดังพระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรแก่นิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ ,2549 : 48) ดังพระราชดำรัสความว่า

...ความสุขเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์เพราะอำนวยการประโยชน์ถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย ตรงกันข้ามกับความเจริญอย่างเท็จเทียมที่เกิดขึ้นมาด้วยความประพฤตินี้ไม่เป็นธรรมของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายล้างเพราะให้โทษเบียดเบียนทำลายผู้อื่นและส่วนรวม การเบียดเบียนทำลายนั้นที่สุดก็จะกลับมาทำลายตน ด้วยเหตุที่เมื่อส่วนรวมถูกทำลายเสียแล้วตนเองก็จะยืนตัวอยู่ไม่ได้จะต้องล่มจมลงไปเหมือนกัน...

จากพระราชดำรัสชี้ให้เห็นถึงความสุขอันแท้จริงที่ไม่เบียดเบียนมาจากผู้อื่นซึ่งเป็นการประพฤตินี้ที่ไม่เป็นธรรมสิ่งเหล่านี้นั้นจะย้อนกลับมาทำลายตนเอง นำมาซึ่งความล่มจมไปในที่สุดและสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันที่ความคิดและความต้องการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (เสรี พงศ์พิศ, 2549: 59) ก็คือการยึดเหตุผลและความถูกต้องปรับความคิด ความต้องการจากสิ่งที่เป็นคุณค่า

เทียม ซึ่งเกิดขึ้นจากความวิปริตผันผวนของสังคมและไม่คงทนยั่งยืนให้กลับไปสู่การยอมรับนับถือคุณค่าแท้ตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ การอยู่อย่างมีเหตุผล การใช้ข้อมูลอย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูลความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงไม่ทำตามๆ กัน รู้ตัวเองรู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพรู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเองมีแผนที่ชีวิตครอบครัว แผนที่ชุมชนแผนยุทธศาสตร์แผนงานองค์กรแผนงบประมาณครอบครัว รายรับรายจ่าย หนี้สินแผนการลงทุนแผนเศรษฐกิจพอเพียง คุณภาพมั่นคงยั่งยืน รู้รอบรู้ลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอการมีเหตุผลมาจากการเรียนรู้ที่เหมาะสมทำให้คนพัฒนาศักยภาพของตนเองและสามารถใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ระบบภูมิคุ้มกันในตัว หมายถึง การที่ระบบเศรษฐกิจสามารถรองรับและบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ อีกทั้งรวมไปถึงภูมิคุ้มกันในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน บริษัท และรัฐ ระบบภูมิคุ้มกันในตัว อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเกิดจากความไม่ประมาท ความมีเหตุผล ความพอประมาณ โดยหลีกเลี่ยงความต้องการที่เกินพอของเรเอง มี (Self Discipline) วินัยในระดับตัวบุคคล เพื่อปกป้องตนเองจากกระแสบริโภคนิยม การแข่งขันด้านฐานะทางสังคมไม่ให้มากระทบกับมาตรฐานการครองชีพของเราหรือเกิดจากความพยายามที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้น ให้เป็นกลไกรองรับวงจรทุกข์ สุขของชีวิต ตลอดจนสร้าง (Social Safety - net) ของครอบครัวและของสังคม (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2549: 50) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ดังพระราชดำรัสความว่า

...วิกฤตการณ์เกิดขึ้นมาอย่างไร เราเป็นเมืองอุดมสมบูรณ์และเราก็ได้ชื่อว่ากำลังก้าวหน้าไปสู่เมืองที่เป็นมหาอำนาจทางการค้า ทำไมเกิดวิกฤตการณ์ ความจริงวิกฤตการณ์นี้เห็นได้มานานแล้ว สิบกว่าปีมาแล้วแต่ไม่รู้ตัวเมื่อ 40 กว่าปีมีผู้หนึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยมาขอเงิน ที่จริงก็เคยให้เงินเขาเล็กๆ น้อยๆ อยู่เรื่อยๆ เขาบอกไม่พอ เขาก็ขอยืมเงิน ขอกู้เงินเมื่อเขาขอกู้เงินก็บอกว่าเอา... ให้แต่ขอให้เขาทำบัญชี บัญชีรายรับ บัญชีรายจ่าย รายรับก็คือเงินเดือนของเขา ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยและเงินที่อุดหนุนเขาส่วนรายจ่ายก็เป็นเงินที่ใช้ในครอบครัวแต่มีสิ่งหนึ่งที่ครั้งนั้นไม่เข้าใจ ไม่เคยเห็นคือไม่เคยทราบมีรายการหนึ่งบอกว่าค่าแชร์ แล้วอีกตอนหนึ่งก็มีค่าแชร์อีก...ความจริงแชร์นี้ไม่ใช่เฉพาะคนนี้เท่านั้นแต่มีทั่วไปทุกแห่งทั้งทางราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม ก็มี ทุกบริษัท ทุกส่วนแม้จะเป็นเอกชนเขาก็มีแชร์ ได้บอกให้เขาเลิกแชร์เลิกแล้วให้ทำบัญชีต่อไป ทีหลังเขาทำบัญชีมา เขาไม่ขาดทุนเขาสามารถที่จะมีเงินพอใช้ เพราะบอกให้เขาทราบว่า มีเงินเดือนเท่าไร จะต้องใช้ภายในเงินเดือนของเขาการทำแชร์นี้เท่ากับเป็นการกู้เงิน

การกู้เงินที่นำไปใช้ในสิ่งที่ไม่ทำรายได้นั้นไม่ดี อันนี้เป็นข้อสำคัญ เพราะว่าถ้ากู้เงินและทำให้มีรายได้ก็เท่ากับจะใช้หนี้ได้ ไม่ต้องคิดหนี้ ไม่ต้องเดือดร้อน ไม่ต้องเสียเกียรติ...

จากพระราชดำรัสชี้ให้เห็นถึงความไม่รู้จักพอประมาณในการใช้จ่ายของตนเองมักใช้เกินกำลังที่มีอยู่จึงทำให้เป็นหนี้และต้องกู้หนี้ยืมสินตลอดเวลา พระองค์ทรงแนะนำด้วยวิธีง่าย ๆ สำหรับการตรวจสอบรายรับและจ่ายของตนเองคือการทำบัญชีขึ้นมาเล่มหนึ่งเพื่อจะรู้ว่ารายรับรายจ่ายสมดุลกันหรือไม่ ซึ่งจะทำให้เรารู้จักคำว่าพอประมาณ

จากนั้นในวันเดียวกันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับหลักการว่าควรมีภูมิคุ้มกันอย่างไร ดังพระราชดำรัสความว่า

...มีอีกรายหนึ่งเอาหัวเข็มขัดมาให้ เราถามว่าหัวเข็มขัดนี้เอามาให้ทำไมในที่สุดก็ทราบว่าเขาก็กู้เงินอันนี้ก็เป็นสิ่งที่ประหลาด เพราะว่าเขาไม่มีเงินใช้ ทำไมไปซื้อหัวเข็มขัดซึ่งก็ราคาไม่ค่อยถูกนักเอามาให้ ก็เลยบอกเขาว่าไม่ให้ ไปหาเงินที่อื่น เพราะว่าทราบดีว่าถ้าให้เขา เขาจะไม่มีเอามาให้คืน เงินที่จะให้เขาก็มี แต่ถ้าให้เงินเขาแล้วเขาก็เอาไปใช้อย่างอู้ลุ่ยหลวมและไม่มีผลอย่างผู้ที่ขอกู้สำหรับทำอาชีพ จะกลายเป็นการทำให้คนยิ่งเสียใหญ่ อันนี้เป็นสิ่งที่ต้องสอนว่า กู้เงิน เงินจะต้องให้เกิดประโยชน์มิใช่กู้สำหรับไปเล่นไปทำอะไรที่ไม่เกิดประโยชน์... เชื่อว่าประเทศไทยจะสามารถฟื้นวิกฤตได้ ดีกว่าหลายประเทศเพราะแผ่นดินนี้ยังเหมาะสมกับความเป็นอย่างนี้ได้อย่างที่เคยพูดกันมาหลายปีแล้วภูมิประเทศยัง “ให้” คือเหมาะสมแต่ความเป็นอยู่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องอยู่อย่างประหยัด และต้องไปในทางที่ถูก...

จากพระบรมราโชวาทดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นหลักในการดำรงชีวิตอย่างพอมีพอกิน ให้มีเกียรติยืนด้วยตนเองใช้จ่ายภายในกำหนดของตัวมีภูมิคุ้มกันด้วยการไม่สร้างหนี้โดยเฉพาะหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ แต่ไม่ได้ห้ามมิให้มีหนี้ เพียงแต่ต้องเป็นหนี้ที่สร้างให้เกิดรายได้ เป็นวิธีการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการช่วยเหลือตนเองให้ยืนอยู่ได้ ภูมิคุ้มกันที่แท้จริงคือความมั่นคงในการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการลดความประมาทต่อความเสี่ยงในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพหากมีสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น (มโนญ มุกข์ประดิษฐ์, 2547: 87) และการเพิ่มความอบอุ่นให้กับครอบครัว มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดีลูกมีการศึกษาที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนพึ่งตลาดภายนอกหรือส่งออก องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชนรัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดีมีผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ

ใจ ทำให้ทุกคนใจดีใจกว้าง ใจสู้ (เข้าใจ - เข้าถึง) มีหลักประกันว่าสิ่งที่ทำจะมั่นคงยั่งยืนไม่ล้มลุกคลุกคลาน (เสรี พงศ์พิศ, 2549: 59)

ภูมิคุ้มกันในตัวของเศรษฐกิจพอเพียง คือการบริหารความเสี่ยง การกระจายความเสี่ยง การป้องกันความเสี่ยง การลดความเสี่ยง การสร้างกลไกที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ แต่มีข้อแตกต่างในด้านของวิธีการตัดสินใจซึ่งทางสายกลางเป็นทางเลือกหนึ่งที่บุคคล องค์กรสามารถใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจได้ แทนหลัก Optimization และอาจจะเหมาะสมกว่าภายใต้ข้อจำกัดจากอนาคตที่มีความไม่แน่นอน

นอกจากคุณลักษณะทั้งสามคือความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังมีเงื่อนไขที่สำคัญอยู่อีก 2 ประการที่ควรนำมาศึกษาได้แก่เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม

1. เงื่อนไขความรู้

เงื่อนไขความรู้ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบคือ

ก. ความรอบรู้ คือรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

ข. ความรอบคอบ คือรู้เชื่อมโยงระหว่างด้านต่าง ๆ

ค. ความระมัดระวัง คือรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อพร้อมที่จะรับมือแก้ไขต่อความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2522 ดังพระราชดำรัสความว่า (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2549: 52)

...ปัญญาความรู้ซึ่งเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินปัญหาและเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะต้องผ่านพบในการปฏิบัติงานความรู้ชั้นนี้ หมายถึง ความรู้ที่กระจ่างถูกต้องตามเหตุตามผลและตามจริงเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความรู้อันกว้างขวางที่ได้รู้ได้เห็นได้ศึกษาสังเกตมาแล้วเป็นเนื้อหา อาศัยสติความระลึกรู้ และความมีใจสงบตั้งมั่นในความเป็นกลาง ไม่หวั่นไหวด้วยอคติ

เป็นพื้นฐานรองรับและเป็นเครื่องพิจารณาก่อนการลงสำเร็จเป็นความรู้ความเห็นที่ชัดเจนถูกต้องทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ชัดในกรณีชี้ชัดในกรณีทั้งปวงได้แม่นยำถูกต้องผู้มีกำลังปัญญาจึงรู้จริงและรู้ซึ่งมองเห็นปัญหาและการกิจของตนได้ชัดเจนโดยตลอดทุกอย่าง และสามารถปฏิบัติบริหารให้สำเร็จเรียบร้อยได้โดยยุติธรรมถูกต้อง...

ความรู้อันกว้างขวางหรือที่เรียกว่าความรอบรู้นั้น เป็นองค์ประกอบหนึ่งในเงื่อนไขของความรู้ มีความหมายครอบคลุมทั้งความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานและหลักวิชาการต่างๆ ได้แก่ ปัญญาหรือความรู้ชัดอันเกิดจากความคิดพิจารณาต่างๆ อย่างถูกต้องแยกแยะด้วยเหตุผลทำให้เห็นและเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างกระจ่างชัดดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2521 ความว่า

...ปัญญาเป็นอย่างหนึ่งก็คือความรู้ทุกอย่างทั้งที่เล่าเรียน จดจำมา ที่พิจารณาใคร่ครวญคิดเห็นขึ้นมา และที่ได้ฝึกฝนอบรมให้คล่องแคล่วชำนาญขึ้นมาในตัวเอง อีกอย่างหนึ่งเมื่อมีความรู้ชัดจนชำนาญในวิชาการต่างๆ ดังว่าจะยังผลให้เกิดความเฉลียวฉลาดขึ้นในตัวบุคคล แต่ประการสำคัญคือความรู้ที่ผนวกกับความเฉลียวฉลาดนั้นจะรวมกันเป็นความสามารถพิเศษขึ้น คือความรู้จริงรู้แจ้งชัดรู้ตลอดในสิ่งที่ได้มีโอกาสศึกษาซึ่งจะเป็นผลต่อไปเป็นความรู้เท่าทันความคิด จริต ทฤษฎี และเจตนาของคนทั้งปวงที่สมาคมด้วย...เมื่อรู้เท่านั้นแล้วก็จะเห็นแนวทางและวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นอุปสรรคปัญหาและความเสื่อมความล้มเหลวทั้งปวงได้ แล้วดำเนินไปตามทางที่ถูกต้องเหมาะสมจนบรรลุความสำเร็จ...

จากพระบรมราโชวาทข้างต้นสามารถชี้ให้เห็นว่ามีความรู้ประกอบกันสามส่วนด้วยกัน ส่วนที่หนึ่งคือความรู้กว้างขวาง หรือเรียกว่าเป็นความรู้รอบที่ ไม่จำกัดเพียงความสามารถทางวิชาการตามที่ได้ศึกษามา ส่วนที่สองคือสติหรือความระลึกรู้ได้ซึ่งเป็นการกลั่นกรองพิจารณาก่อนที่จะทำอะไรหรือแม้แต่จะคิดในเรื่องต่างๆ ว่าก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลเสียหาย ควรกระทำหรือควรงด และส่วนที่สาม คือปัญญาหรือความรู้ชัดอันเกิดจากการคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องแยกแยะด้วยเหตุผล ทำให้เห็นและเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างกระจ่างชัด

2. เงื่อนไขคุณธรรม

เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย 2 ด้านได้แก่ 1. ด้านจิตใจ คุณธรรมไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น 2. ด้านการกระทำ เน้นความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนความเพียร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2498 ดังพระราชดำรัสความว่า

...ท่านจะต้องสุจริตต่อบ้านเมือง สุจริตต่อประชาชนและสุจริตต่อหน้าที่ ...นอกจากความรู้และความสุจริตประจำตัวแล้ว ท่านควรมีหรือตั้งจุดมุ่งหมายให้แน่วแน่ในการทำงานที่จะกระทำนั้นแล้ว ใช้ ความคิดไตรตรองว่าจะทำอย่างไรบ้าง ...และการใช้ความคิดดังว่านี้จำเป็นต้องใช้สติควบคุม มิฉะนั้นก็จะเป็นความคิดที่ฟุ้งซ่านซึ่งประเทศชาติไม่พึงปรารถนา...

องค์ประกอบของคุณธรรมประการแรก คือความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งเป็นเครื่องกำกับทิศทางของการใช้วิชาความรู้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ ดังพระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2496 ดังพระราชดำรัสความว่า

...ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านทั้งหลายจงมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เพราะคุณธรรมอันนี้เป็นมูลฐานอันสำคัญที่จะยังความเจริญและความเป็นปึกแผ่นแก่สังคม เป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคีกลมเกลียว ความซื่อสัตย์ที่ว่านี้ หมายถึง ความสุจริตซึ่งตรงต่อหน้าที่การงานต่อตนเองและต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาริสุทธ์ไม่เอารัดเอาเปรียบ...

องค์ประกอบต่อมาคือความอดทนมีความเพียรประกอบการทำงานด้วยความตั้งใจไม่ละเลยไม่ทอดทิ้ง เป็นความเพียรที่มีลักษณะกล้าแข็งไม่ขาดสาย มีความหนักแน่นอดทนไม่ท้อถอย ดังพระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 ดังพระราชดำรัสความว่า

...ท่านทั้งหลายจะต้องอาศัยวิชาความรู้ที่กว้างขวาง ถูกต้องและแม่นยำชำนาญอยู่ตลอดเวลาทั้งต้องมีความอดสาหาพยายาม มีสติความระลึกตัว มีความสังเกตพิเคราะห์พิจารณารอบคอบยิ่งกว่านั้น ทุกคนยังต้องมีคุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวเป็นพิเศษในโอกาสนี้ คือความหนักแน่นอดทนไม่ยอมตัวให้วู่วามไปตามเหตุการณ์ ตามอคติตามอารมณ์ชอบใจหรือไม่ชอบใจ ความหนักแน่นอดทนช่วยให้เกิดการยั้งคิดและธรรมดาคณเร้าเมื่อมีการยั้งคิดย่อมมี โอกาสพิจารณา ทบทวนเรื่องต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อคิดทบทวนดีแล้วก็จะเห็นและเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างกระจ่างชัด คือเห็นและทราบชัดในสิ่งที่เป็นตัวปัญหาพร้อมทั้งรู้ทางและวิธีการที่จะคิดจะปฏิบัติแก้ปัญหานั้น โดยตลอด จึงสามารถทำงานได้โดยราบรื่นไม่หลงทางไม่เสียเวลาไม่ผิดพลาดหากแต่มีประสิทธิภาพและบรรลุผลสมบูรณ์...

และพระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคม เนื่องในงานพระราชพิธีกาญจนาภิเษกทรงครองราชย์ครบ 50 ปี วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 ดังพระราชดำรัสความว่า

...ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์นั้น คือความเพียรที่จะกำจัดความเลื่อมให้หมดไป และระวังป้องกันมิให้เกิดขึ้นใหม่อย่างหนึ่ง กับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดี ความเจริญให้บังเกิดขึ้นและระวังรักษามิให้เสื่อมสิ้นไปอย่างหนึ่ง ความเพียรทั้งสองประการนี้เป็นอุปการะอย่างสำคัญต่อการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน ถ้าทุกคนในชาติจะได้ตั้งตน ตั้งใจอยู่ในความเพียรดังกล่าวประโยชน์และความสุขก็จะบังเกิดขึ้นพร้อมทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม...

จากพระบรมราโชวาทข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นอกเหนือจากความรู้ที่จะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนาซึ่งเปรียบเหมือนเครื่องยนต์ซึ่งให้พาหนะเคลื่อนที่ซึ่งต้องประกอบไปด้วยคุณธรรมในตัวบุคคล ซึ่งเปรียบเหมือนพวงมาลัยคอยบังคับทิศทางให้ไปถึงทิศทางให้ไปถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนความเพียรและความรอบคอบระมัดระวังตลอดจนความมีเมตตา กรุณาเป็นสำคัญ

กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

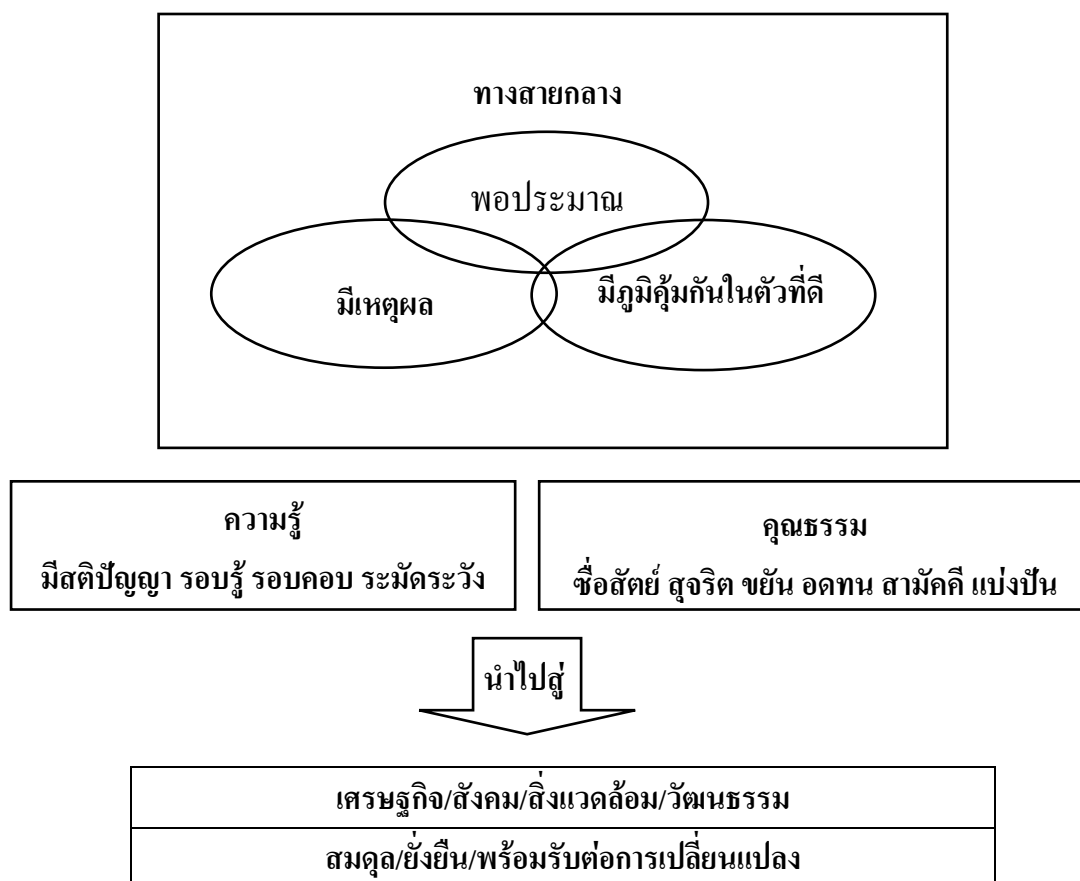
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มาตั้งแต่เริ่มงานพัฒนาเมื่อ 50 กว่าปีที่แล้วและทรงยึดมั่นหลักการนี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะด้านการเกษตร เรานั้นการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกเป็นเชิงพาณิชย์ เช่น เมื่อปลูกข้าวก็นำไปขายและนำเงินไปซื้อข้าว เมื่อเงินหมดก็ไปกู้เป็นอย่างนี้มาโดยตลอด นกระทั้งชาวนาไทยตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาด้านนี้ จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรนับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งที่มาของเศรษฐกิจพอเพียงโครงการแรกๆ ของพระองค์ได้ทรงกำชับหน่วยราชการมิให้นำเครื่องมือกลหนักเข้าไปทำงาน ทรงรับสั่งว่าหากนำเข้าไปแล้วชาวบ้านจะละทิ้งจอบ เสียมและในอนาคตจะช่วยตัวเองไม่ได้ ซึ่งก็เป็นจริงในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติโดยยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่นๆ ในสังคมเป็นประการสำคัญ ถึงแม้ว่าแนวคิดนี้จะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มเกษตรกรหรือผู้มีที่ดินทั้งหลายแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องกลับไปสู่ภาคเกษตรทั้งหมดซึ่งเป็นไปไม่ได้ในสภาพความเป็นจริง สำหรับคนอยู่นอกภาคเกษตรนั้นเศรษฐกิจพอเพียงก็ต้องถูกนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตเพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนว

ปฏิบัติตนไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรมใด อาชีพใดก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอคืออย่าฟุ่มเฟือยอย่างไรประโยชน์อย่ายึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ให้ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต จำริญเดิบได้อย่างค่อยเป็น ค่อยไปอย่าใช้หลักการลงทุนเชิงการพนันซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยง ต้องตั้งอยู่บนหลักของ “รู้รักสามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสนะเลโลกาภิวัตน์ โดยให้รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมไทยให้รู้จักแยกแยะสิ่งดีหรือสิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 40)

ท่ามกลางสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและทิศทางการพัฒนาของประเทศแนวทางการแก้ไข ปัญหาและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแนชัดโดยมี “ปัญญา” และ “ธรรม” ตามหลักพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนา แห่งปัญญาและการปฏิบัติเป็นแสงสว่างให้ประชาชนผ่านพ้นภัยพิบัติทางเศรษฐกิจสามารถประกอบชีวิต ให้ดำรงอยู่ไม่สูญเสียอิสรภาพและคุณภาพชีวิต (Thomas, 1997: 259) ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมือง ของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตา ที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่าขจัดข้อขัดแย้งไปสู่ความประนีประนอม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เศรษฐกิจพอเพียงคือการดำรงชีวิตในความพอคมีชีวิตใหม่ คือหวนกลับมาสู่วิถีชีวิตไทยที่จะทำให้ชาติ บ้านเมือง และตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์ ด้านเศรษฐกิจและมีความสุขในที่สุด

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม และจัดเป็นเป้าหมายหลักที่สามารถอยู่ตลอดไปได้เคียงคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ด้านอื่นๆ ดังเช่นที่กระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยได้กำหนดไว้ในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานหมวดสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสาระที่ 3 ว่าด้วยเรื่องเศรษฐศาสตร์ มาตรฐาน ส.3.1 ดังนี้ “เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียงเพื่อการ ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 41)

ภาพที่ 2 สรุปหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2549: 5)

สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2544: 56) กล่าวถึงหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการแห่งการพึ่งตนเองโดยยึดหลักสำคัญของความพอดี 5 ประการคือ

1. ความพอดีด้านจิตใจ ต้องเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม
2. ความพอดีด้านสังคม ต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่ง เป็นอิสระ รู้จักฝึกฝนกำลังและที่สำคัญคือมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง

3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างชาญฉลาดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุดและที่สำคัญคือใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนไป

4. ความพอดีด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการและการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเองและสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง

5. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตน ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

ความพอดีเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงหลักของความพอเพียงซึ่งเป็นหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริที่ทุกคนสามารถทำได้ไม่ว่าจะเป็นความพอเพียงทางด้านจิตใจ ความพอเพียงทางด้านสังคมและเทคโนโลยีซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญในการดำรงชีวิตตามแนวคิดความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการศก. 2544: 152 -153)

1. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่เน้นความคุ้มค่าในการลงทุนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุขโดยไม่ต้องเบียดเบียนผู้อื่น หรือนเน้นการบริหารจัดการอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

2. เศรษฐกิจพอเพียงมีการพัฒนาเป็นระดับขั้น โดยเริ่มจากเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานแล้วพัฒนาเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

3. หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงคือ “ความพอเพียง” ได้แก่ ให้สามารถดำเนินงานได้ ซึ่งหมายถึงความพอประมาณและความมีเหตุผล

4. การดำเนินงานตามหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยความสามัคคีความร่วมมือ ความขยันความอดทนและความปรารถนาดีต่อกัน

5. ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเศษ 1 ส่วน 4 ในการดำรงชีวิต เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีความสุข

การปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นการการดำรงชีพแบบ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” เป็นการเข้าสู่มาตรฐาน “พออยู่ พอกิน” ตามพระราชดำริ เพื่อเป็นการสนองแนวพระราชดำริเกี่ยวกับ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมหาดไทยจึงได้นำแนวทางพระราชดำริไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ (วรนุช อุณกร, 2544: 46 - 47)

1. ยึดครอบครัวและชุมชนในชนบทเป็นหลักด้วยการสร้างความสามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
2. ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศในการสร้างพลังและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน
3. สร้างเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และการระดมความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อลดการพึ่งพาและป้องกันมิให้ผลประโยชน์ออกไปสู่ระบบให้มากที่สุด
4. ส่งเสริมการตลาด การพัฒนาธุรกิจเศรษฐกิจชุมชน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและขยายผลการพึ่งตนเองได้อย่างต่อเนื่อง
5. ส่งเสริมให้มีเวทีประชาชนทุกระดับเพื่อผนึกกำลังของทุกฝ่ายให้เข้ามาแก้ปัญหาของชุมชนในลักษณะคิดเองทำเอง
6. ส่งเสริมให้พึ่งตนเองได้โดยยึดหลักการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม
7. ส่งเสริมให้ยึดท้องถิ่นเป็นฐานชุมชน

จากยุทธศาสตร์ 7 ประการข้างต้นสามารถนำไปกำหนดเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในอันที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ 13 ประการดังนี้คือ

1. การทำการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน หรือทฤษฎีใหม่
2. การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม

3. การจัดกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์และการจัดทุนหมุนเวียนในชุมชน
4. การพัฒนากลุ่มอาชีพ เช่น พืชสมุนไพร แพทย์แผนโบราณ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร และการพัฒนาแหล่งชุมชนโบราณ
5. การทำฝักรักษาของค์การชุมชน
6. การจัดลานค้าชุมชน หรือตลาดนัดชุมชน
7. การสร้างเครือข่ายร้านค้าชุมชน
8. การจัดเวทีประชาคมอำเภอ
9. การจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร
10. สนับสนุนการปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีทำงานของภาครัฐ
11. สนับสนุนการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาตามแนวทางแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
12. สนับสนุนการขยายบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจ
13. สนับสนุนกิจกรรมเศรษฐกิจแบบพอเพียงอื่น ๆ ที่กลุ่มหรือชุมชนต้องการ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงโดยเนื้อหาแท้จริงคือรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาที่สมดุลโดยให้ความสำคัญเรื่องความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการจัดสรรคุณค่า (Values) ให้แก่สังคม แนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบสำหรับบูรณาการนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อตอบสนองของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต และการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายธรรมชาติและมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะของคนในชุมชนและสังคม การพัฒนาแบบยั่งยืนคือให้ความสำคัญเรื่องการบูรณาการระหว่างภาครัฐและการ

พัฒนาสำหรับเป็นพื้นฐานในกระบวนการตัดสินใจ นโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาที่มีคุณภาพ ทั้งนี้ การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นทัศนคติใหม่ของการพัฒนาโดยมองว่าการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ในลักษณะพลวัตร ระหว่างเป้าหมายของ 3 ระบบย่อย คือระบบชีวภาพ (Biological System) ระบบเศรษฐกิจ (Economic System) และระบบสังคม (Social System)

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2539) มองว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะการพัฒนานี้เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้องค์รวม (Holistic) องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างคือมีคุณภาพ (Balanced) ลักษณะการบูรณาการ เช่น เอาภารกิจในการคุ้มครองแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมาบูรณาการเข้ากับการแก้ไขปัญหาความยากจน ถ้าสองอย่างมาบูรณาการกันได้ก็ถือว่าเป็นลักษณะของการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือการทำให้กิจกรรมของมนุษย์ สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(กรป.), (2542) กล่าวว่าแนวคิดและทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเกิดจากอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการคิดค้น คิดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขในโครงการต่างๆปฏิบัติได้ง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อน สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ พระองค์ทรงทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นสิ่งที่ง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่ายในภวนิสัยของธรรมชาติ เป็นแนวคิดของงานพัฒนาตามพระราชดำริ แนวคิดและทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริมีลักษณะพิเศษ คือ ผลการดำเนินงานตกถึงมือประชาชนโดยตรงเป็นสำคัญ ดังนั้นเรื่องแรกของการพัฒนาจึงเน้นไปที่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก่อน โดยมีแนวทางการพัฒนาเริ่มที่ (มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, 2547: 62) “การพออยู่ พอกิน” และในขณะเดียวกันก็ปูทางพื้นฐานไปสู่ความ “อยู่ดี กินดี” อนาคตก้าวไปสู่ “มั่งมีศรีสุข” การพัฒนาตามทฤษฎีนี้จึงเน้นผลสำเร็จไปที่การ “คุ้มค่า” มากกว่าการ “คุ้มทุน” ดังที่เคยมีพระราชดำรัสว่า “ขาดทุนคือกำไร” (Our loss is our gain) (สุวกิจ ศรีปีตธา, 2549: 12) กำไรคือความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ที่จำเป็นต้องลงทุนแต่เป็นการลงทุนที่ “คุ้มค่า” แม้จะไม่กลับมาเป็นตัวเงินคือ “กำไร” แต่ประชาชนนั้นมีความสุขเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาดังกล่าวมีลักษณะ “ไม่ติดตำรา” คือสร้างแนวทางและความรู้โดยการอนุโลมตามสภาพแห่งธรรมชาติเป็นหลักไม่ผูกตัวเองกับเทคโนโลยีหรือวิทยาการที่แข็งตัว แต่จะยืดหยุ่นตามสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย ซึ่งหลักแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือการสร้างความรู้รักสามัคคี ร่วมแรงร่วมมือนำมาทำงาน โดยปรับตัวให้เข้ากันและกันให้ได้ลดอัตวิสัยของแต่ละคนและแต่ละหน่วยงานซึ่งนำมาสู่รูปแบบใหม่ของการ “บริหารแบบรวมจุดเดียว” (One stop service)

กล่าวโดยสรุปพบว่าการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีหลักสำคัญที่พึงยึดถือปฏิบัติดังนี้ (สุวกิจ ศรีปีตธา, 2549: 13)

1. ยึดความเป็นธรรม ทำสิ่งยากให้ง่ายใช้ความรู้จริงอิงธรรมชาติ พัฒนายั่งยืนใช้สติปัญญาผสมผสานกับการจัดการที่ดี
2. เริ่มต้นจากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (โดยให้พอดี พออยู่ พอกินก่อนแล้วจึงพัฒนาไปสู่ความเจริญในขั้นตอนต่อไป) ถือว่าความสุขคือกำไร เน้นที่ความคุ้มค่ามากกว่าต้นทุน
3. ยึดหยุ่นไม่ติดตำราหรือเทคโนโลยีที่แข็งกระด้าง แต่โอนอ่อนผ่อนตามธรรมชาติและสภาพอันเป็นจริง
4. พัฒนาแบบพึ่งตนเองแบบค่อยเป็นค่อยไป

แม้ว่าแนวทางพระราชดำรินี้ได้อ้างถึงด้านการพัฒนาที่ตาม แต่ผลจากการปฏิบัติเป็นที่ประจักษ์จากการกระทำจริง ทำด้วยความรู้ผ่านประสบการณ์จึงถือได้ว่าเป็นปัญญาในระดับสูงคือภาวนามยปัญญาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสมกับสังคมไทย จากแนวพระราชดำรินี้กล่าววาทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ ได้รับการทดลองปฏิบัติโดยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

Capra (1987: 220) กล่าวว่าสิ่งจำเป็นที่แท้จริงสำหรับมนุษย์นั้น คือความเรียบง่ายมีประสิทธิภาพ ทำอย่างง่าย ๆ ไม่ใหญ่โตไม่ต้องลงทุนมากมายมหาศาล ไม่กระทบกระเทือนสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจควรเริ่มต้นด้วยความเรียบง่าย ซึ่งตรงกับแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่โปรดให้ทำสิ่งเล็กๆ ง่าย ๆ และลงทุนน้อย การพัฒนาประเทศภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาเมื่อเราเข้าใจระบบเศรษฐกิจโลกเป็นอย่างดี ทั้งด้านประโยชน์และปัญหาที่แฝงเร้นตามมากับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งสุวกิจ ศรีปีตธา (2549: 48) กล่าวถึงการพัฒนาประเทศว่าเป็นการผสมผสานแนวทางและทฤษฎีต่างๆ อย่างสมดุลเหมาะสมดำเนินไปในทางสายกลางที่ไม่ปล่อยให้ทุกอย่างเป็นไปตามกลไกตลาดเพียงอย่างเดียว แต่ควรระวังไม่ให้เป็นเหตุให้เกิดความไม่สมดุลซึ่งจะส่งผลกระทบในทางลบต่อการพัฒนาโดยรวมในภายหลัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระมหากรุณาธิคุณชี้แนะแนวทางให้ความช่วยเหลือรัฐบาลให้นำไปปฏิบัติได้ โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการสร้างโอกาสให้กับประชาชนให้สามารถทำมาหากิน ทำการเกษตร ทำการค้าขายเจริญรุ่งเรืองในพื้นที่ของตน ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของประเทศ ทั้งกลุ่มพัฒนาชุมชน องค์กรต่างๆ ตลอดจนบริษัท

ขนาดใหญ่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งจะช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เมื่อเปรียบเทียบการพัฒนาประเทศที่เน้นความพอเพียง พอประมาณ การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันตัวเอง ตลอดจนการวางแผนปฏิบัติการในระดับรากหญ้าเพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่นตามความเหมาะสมของทรัพยากร เป็นฐานในการพัฒนาประเทศโดยรวม โดยหารูปแบบการพัฒนาประเทศให้เหมาะกับปัญหาในแต่ละท้องถิ่นและภูมิภาค

อย่างไรก็ตามสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศก็ตาม แต่ยังขาดความรู้ความคิด และแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมที่จะนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมอื่นๆ นอกจากนี้ยังขาดความรู้เรื่องแนวทางการจัดการให้เกิดผลดีตามแนวพระราชดำริดังกล่าวอีกด้วย การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่ภาวะเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2549: 20) ประกอบด้วย 5 แนวทางสำคัญ ดังนี้

1. ยึดหลักความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสความว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ”
3. การละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีตบนพื้นฐานหลักคิดที่ว่า ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังจากผู้อื่น
4. การไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ว่า “ให้ชัดเจนว่า การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนไม่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากความละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชโองการว่า

...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่นพยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้จงกมลสมบูรณ์ การที่จะทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักทฤษฎีใหม่ที่เพียบพร้อมไปด้วยเหตุผลที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงทางเศรษฐกิจได้...

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: ทฤษฎีใหม่

สมาคมนักวิจัย (2549: 49) ได้กล่าวถึงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ตอนหนึ่งความว่า

...การทำทฤษฎีใหม่นี้มีใช้ของง่าย ๆ แล้วแต่โอกาสและแล้วแต่งบประมาณ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ประชาชนทราบถึงทฤษฎีใหม่นี้กว้างขวางและแต่ละคนก็อยากได้ให้ทางราชการชุดระช่วยแล้วแต่มันไม่ใช่สิ่งง่ายนักบางแห่งชุดแล้วไม่มีน้ำแม้จะมีฝนน้ำก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่ามันเร็วหรือบางทีก็เป็นทีที่รับน้ำไม่ได้ ทฤษฎีใหม่นี้จึงต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมด้วย...ฉะนั้นการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ หรืออีกนัยหนึ่งปฏิบัติเพื่อหาน้ำให้เกษตรกรเป็นสิ่งที่ไม่ใช่จะต้องช่วยกันทำ...

พระราชดำรัสดังกล่าวทรงตรัสถึงทฤษฎีใหม่ที่มีใช้ของที่จะทำได้ง่าย ๆ ถ้าประชาชนไม่มีความเข้าใจในวิธีการและจะต้องขึ้นอยู่กับโอกาสเวลาสถานที่ เมื่อได้ครบแล้วก็สามารถลงมือทำได้และในทฤษฎีใหม่ต้องเริ่มต้นด้วยการมีน้ำใช้อย่างพอเพียงตลอดทั้งปี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชสเด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในภาคอีสานทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่ที่เล้งแค้นยากจนของชาวบ้านจึงนำเหตุการณ์เหล่านั้นมาพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลที่เข้าเฝ้าเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดาพระราชวังดุสิต ดังพระราชดำรัสความว่า

...ถามชาวบ้านที่อยู่หน้าว่าเป็นอย่างไรบ้างปีนี้ เขาบอกว่าเก็บข้าวได้และข้าวก็อยู่ตรงนั้น กองไว้เราก็ไปดูข้าว ข้าวนั้นมีรวงจริงทรงจับข้าวเป็นรวงนั้น แต่ไม่เมล็ดหรือรวงหนึ่งมีชัก สองสามเมล็ด ก็หมายความว่า 1 ร้อยคงได้ประมาณสักถังเดียวหรือไม่ถึงถังต่อไร่ ถามเขาทำไม เป็นอย่างนี้ เขาบอกว่าเพราะไม่มีฝน เขาบอกว่ามันแห้งแล้งทุกปีเขาปลูกกล้าไว้แล้วเมื่อขึ้นมาก็ปักดำ ไม่ได้เพราะว่าไม่มีน้ำก็ปักในทรายทำรูในทรายแล้วปักลงไปเมื่อปักไปแล้วตอนกลางวันก็เผา มัน งอลงไป แต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัวตรงขึ้นมาเพราะมีน้ำค้างแล้วในที่สุดก็ได้รวงไม่มีข้าวเท่าไร อันนี้เป็นบทเรียนที่ดี...แสดงให้เห็นว่าข้าวนี้เป็นพืชแข็งแกร่งมากขอให้ได้น้ำค้างก็พอ แม้ จะเป็นข้าวธรรมดาไม่ใช่ข้าวไร่ถ้าหากว่าเราช่วยเขาเล็กน้อยก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อย พอที่จะกิน ฉะนั้นโครงการที่จะทำมิใช่ต้องการใหญ่โตมากนักจะได้ผล ทำเล็กๆ ก็ได้ จึงเกิด ความคิดขึ้นว่าในที่เช่นนั้นฝนดีพอสมควรแต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลา...ฝนก็ทิ้งช่วงข้าวก็ไม่ดี... วิธีการแก้ไขก็คือต้องเก็บน้ำฝนที่ตกลงมาก็เกิดความคิดว่าอยากทดลองดูสัก 10 ไร่ ในที่อย่าง นั้น 3 ไร่ จะเป็นบ่อน้ำ คือเก็บน้ำฝนแล้วถ้าจะต้องบุด้วยพลาสติกก็บุด้วยพลาสติกทดลองดู แล้ว อีก 6 ไร่ทำเป็นที่นาสวนไร่ที่เหลือก็เป็นบริการหมายถึงทางเดินหรือกระต๊อบหรืออะไรก็ได้แล้วแต่ หมายความว่า น้ำ 30 % ที่ทำนา 60 % ก็เชื่อว่าถ้าเก็บน้ำไว้จากเดิมที่เก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ 1-2 ถังแล้วมีน้ำเล็กน้อยอย่างนั้นก็ควรเชื่อว่าจะเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ 10-20 ถัง หรือมากกว่า...

จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่ สำคัญประการหนึ่งคือการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่เกษตรที่ อาศัยน้ำฝนซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนมากของประเทศไทย อยู่ในเขตที่ฝนค่อนข้างน้อยและส่วนมากเป็นนา ข้าวและพืชไร่ เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้นและมีความเสี่ยงกับความ เสี่ยงอันตรายเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ และฝนทิ้งช่วง และมีการกล่าวถึงทฤษฎีใหม่ ดังนี้คือ

1. ความหมายของทฤษฎีใหม่

“ทฤษฎีใหม่” หมายถึง แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการบริหาร จัดการที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแนวใหม่ เน้นการใช้พื้นที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดบางที่เรียกว่า “เกษตรทฤษฎีใหม่” ทั้งนี้เพื่อการแก้ปัญหาความของเกษตรกร

2. การแบ่งสัดส่วนการใช้ประโยชน์จากที่ดินตามพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”

แนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” โปรดเกล้าฯ ให้ทดลองในที่ดินส่วนพระองค์ ณ วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอมือง จังหวัดสระบุรี จำนวน 15 ไร่ (ตามเกณฑ์เฉลี่ยเกษตรกรไทยถือครองที่ดินและประมาณครอบครัวละ 15 ไร่) โดยแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน 30: 30: 30: 10 ดังนี้

2.1 ส่วนที่หนึ่ง ขุดสระน้ำไว้ใช้สอยและเลี้ยงสัตว์น้ำ ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด

2.2 ส่วนที่สอง ใช้เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมดโดยแบ่งเป็นทำนาข้าว ร้อยละ 30 และปลูกพืชไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชสวน ร้อยละ 30 พืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ หมู เป็ด ไก่ ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

3. หลักการและขั้นตอนทฤษฎีใหม่

3.1 หลักการของทฤษฎีใหม่ขั้นต้นมีดังนี้

3.1.1 มีเนื้อที่เพื่อจัดการอย่างน้อย 15 ไร่ และแบ่งเนื้อที่ตามสัดส่วน 30: 30: 30: 10

3.1.2 มีความสามัคคีแน่นช่วยเหลือนับว่าแรงงานซึ่งกันและกันในหมู่เกษตรกรเพื่อนบ้าน

3.1.3 ผลผลิตที่ได้รับมีข้าวกินตลอดทั้งปี

3.1.4 มีน้ำใช้ในการเพาะปลูกและใช้สอยในชีวิตประจำวันอย่างพอเพียงตลอดทั้งปี

3.2 หลักการของทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองหรือขั้นก้าวหน้า

ในขั้นนี้เกษตรกรจะพัฒนาไปสู่ขั้นพอมิ พอกิน ให้มีผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้นมีรายได้จากผลผลิตเพิ่มมากขึ้น โดยร่วมมือกันจัดตั้งเป็นกลุ่มชมรมหรือสหกรณ์ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันในด้านต่างๆ ดังนี้

3.2.1 ด้านการตลาดโดยร่วมมือกันสร้างอำนาจต่อรองในการจำหน่ายผลผลิตให้ได้ราคาดี

3.2.2 ด้านการผลิต อาศัยแรงงานเพื่อนบ้านในรูปแบบ “ลงแขก” เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

3.2.3 ด้านชีวิตความเป็นอยู่สวัสดิการและสังคม มีการจัดตั้งกองทุนไว้ให้สมาชิกกู้ยืมเงินในยามในยามฉุกเฉิน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ

3.3 หลักการของทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

ขั้นที่สามเป็นขั้นพัฒนากลุ่มเกษตรกรให้ก้าวหน้า โดยติดต่อเงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายนอกชุมชน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) และขอความช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในขั้นนี้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า เกษตรกรจะจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูง ไม่ถูกกดราคาและซื้อเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร และสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ราคาต่ำ

4. ประโยชน์ของการนำทฤษฎีใหม่ไปใช้

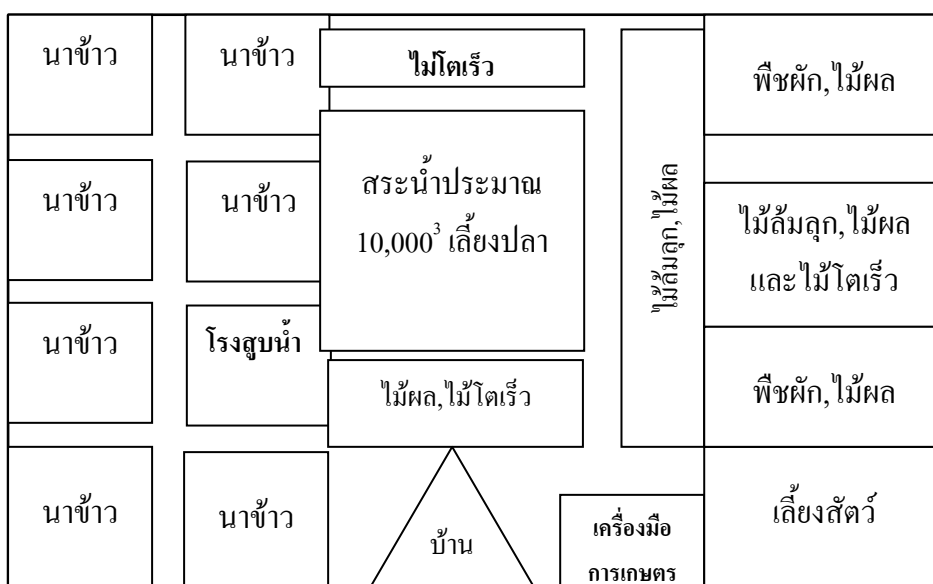
“ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรที่นำไปปฏิบัติดังนี้

4.1 การพึ่งตนเอง หลักทฤษฎีใหม่นี้เน้นให้เกษตรกรผลิตพืชผลข้าวปลาอาหารให้มีพอเพียงสำหรับใช้บริโภคในครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก ส่วนที่เหลือจึงนำไปขายในตลาดเป็นรายได้ของครอบครัว ช่วยให้เกษตรกรพึ่งตนเองและเลี้ยงตนเองได้ ไม่อดอยากและไม่เกิดภาวะหนี้สิน

4.2 ชุมชนเข้มแข็ง หลักทฤษฎีใหม่นี้เน้นการรวมกลุ่มของเกษตรกรและครอบครัวเพื่อร่วมมือกันทำงานเพิ่มพูนรายได้ เช่นการแปรรูปผลผลิตเป็นอาหาร การทำสินค้าหัตถศิลป์ ฯลฯ ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนเข้มแข็ง

4.3 ความสามัคคี หลักทฤษฎีใหม่นี้เน้นความสามัคคีในหมู่คณะ ให้สมาชิกมีเมตตาและเอื้ออาทรต่อกัน สนับสนุนให้เกษตรกรในท้องถิ่นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพและการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างไรก็ตามอัตราส่วน

ดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณเท่านั้นสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่

ภาพที่ 3 แบบจำลอง “ทฤษฎีใหม่พื้นที่ 15 ไร่”

ที่มา: สมชาย ชุ่มรัตน์(2548: 18)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่างๆ เป็นทั้งหลักการและวิธีการใหม่ในการดำรงชีวิตตามความเป็นจริงได้รับประโยชน์ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และสังคมให้เจริญอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546: 59- 61) ทางความคิด 9 ประการคือ

1. เป็นแนวคิดแบบพหุนิยมทั้งในแง่การคิด และการกระทำไม่เป็นเอกนิยมและทวินิยม
2. เป็นแนวคิดที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเองดำรงอยู่ร่วมกันกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง หรืออุตสาหกรรมประเภทให้บริการได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น
3. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ เป็นทฤษฎีที่ผนึกประสานเป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติ มิใช่เพียงทฤษฎีลอยๆ ปฏิบัติไม่ได้

4. เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่ายจึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกระดับสามารถเข้าใจ เข้าถึง และนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

5. เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของประเทศไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลม ไฟ อากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจน ลักษณะเด่นของชีวิต ความเป็นอยู่ และการผลิตของไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหาร และมีส่วนเกินทางการผลิตธัญญาหาร มารวมกันเข้าเป็นทฤษฎีใหม่โดยเน้นความสำคัญของน้ำ ที่มีต่อชีวิตเป็นพิเศษ ดังพระราชดำรัสความว่า “หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำเพราะชีวิตอยู่ที่น้ำถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้”

6. เป็นแนวคิดที่สมสมัย และได้จังหวะเวลาเหมาะในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำและ ดำเนินการตามนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและ แผนพัฒนาประเทศ

7. เป็นแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Theory) เพราะมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรม และ ปรัชญาการดำรงชีวิต มีผลในการส่งเสริมจริยธรรม (Ethics) แห่งความพอและพอเพียง (Enough and Subsistence)

8. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลังเข้าใจถึงความเป็นจริง ไม่มีปมด้อยหรือ ท้อแท้ ท้อถอยในโชคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัธยาศัย และเข้าใจหลักของสันโดย ไม่ ถูกมองหรือถูกทับถมว่าเป็นผู้ด้อยพัฒนาหรือมีปัญหา เป็นขวากหนามของการพัฒนา

9. เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีที่มีความเป็น สากกลสามารถนำไปใช้โดยปราศจากข้อข้องใจด้านการเมืองเป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาล้ำประเทศไทยที่ จะนำไปใช้

จากแนวคิดเบื้องต้นเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ทุกคนที่ร่วมมือกันทำงานเป็นแนวคิดที่เห็นผลได้ด้วยการลงมือปฏิบัติและมีความง่ายต่อการเข้าใจ ซึ่งเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมของเมืองไทย และแนวคิดที่เป็นองค์รวม คือ ไม่แยกออกเป็นส่วนใครส่วนมันแต่คิดรวมกันทั้งหมดคือมีทั้งมิติทางด้าน เศรษฐกิจสังคมการเมืองสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมและปรัชญาศาสนา อันเป็นการคิดแบบเพื่อประโยชน์และ อุดมการณ์ของประชาชนทั้งประเทศที่จะได้รับความสุขจากโครงการทฤษฎีใหม่ ที่ได้แสดงถึงความยิ่งใหญ่ ของทฤษฎีใหม่ว่า เป็นวิธีคิดแบบตะวันออกที่มองว่าทฤษฎีกับสิ่งรอบข้างมีความอิงอาศัยกัน (Harmony)

โดยได้กล่าวว่าทฤษฎีใหม่ เป็นหลักและวิธีการใหม่ ซึ่งความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2541: 6 - 9) ดังนี้

1. เป็นแนวความคิดที่ก้าวพ้นเขตแดนความคิดแบบตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนาที่เป็นมาซึ่งมักจะเป็นแบบนิยมเอกภาพ ความเป็นหนึ่งเดียวแบบฉบับเดียวหรือเป็นแบบทวินิยม ที่ไม่เป็นแบบนี้ก็จะไปเป็นแบบนั้น มีทางเลือกเพียงสองด้าน ในขณะที่วิธีคิดตามทฤษฎีใหม่เป็นแบบพหุนิยมมีความหลากหลายผสมผสานกันไป เช่น แทนที่จะเป็นการพัฒนาไปสู่การส่งออกอย่างเดียวกลับมองในมิติอื่นๆ ด้วยเช่น มองถึงความพอเพียงพออยู่พอกิน เป็นเป้าหมายของการพัฒนา และเป็นเป้าหมายหลักไม่ยึดติดอยู่ เพียงคำเรา สามารถนำไปประยุกต์ได้ตามความเหมาะสมของแต่ละสถานที่

2. เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นแนวความคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectical) ที่มีลักษณะการปะทะกันของสิ่งสองสิ่ง เมื่อปะทะกันแล้วย่อมทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง สุดท้ายนำมาซึ่งการพังพินาศของฝ่ายที่พ่ายแพ้ นำมาซึ่งความขัดแย้งและทำลายแต่ ทฤษฎีใหม่มองเห็นถึงการดำรงอยู่ของสิ่งที่ แตกต่างกัน อย่างพึ่งพาอาศัยกันภายใต้จริยธรรมของความสามัคคีมีเมตตา เป็นการอยู่รวมกันของความแตกต่างอย่างสันติ

3. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้มิใช่เป็นเพียงทฤษฎีลอย ๆ โดยมีการจัดลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ ขั้นต้นเป็นการจัดสัดส่วนทางการผลิตที่เหมาะสมขั้นสองเป็นการจัดการแบบรวมพลังร่วมมือกันทุกระบบในภายในชุมชนเอง ขั้นที่สามระดมทรัพยากรภายนอกชุมชน แต่ละฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกันพึ่งพากันอย่างสมดุล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ขั้นที่หนึ่งพึ่งตนเองได้ ขั้นที่สองชุมชนเป็นอิสระขั้นที่สามพึ่งพากับโลกภายนอก

4. เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อนสามารถนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

5. เป็นทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์ของไทยบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย

6. เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยที่กำลังประสบปัญหาอยู่

7. เป็นแนวคิดที่แฝงไว้ซึ่งปรัชญาในการดำรงชีวิต และดำรงชาติด้วย เป็นทฤษฎีแบบองค์รวม เพราะมีหลายมิติเศรษฐกิจวัฒนธรรมและปรัชญาการดำรงชีวิต

8. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลัง เข้าใจความเป็นจริง ผู้ปฏิบัติมีความสุข ได้ตามอรรถภาพ เข้าใจหลักความสันโดษ

9. เป็นแนวคิดที่ปลอดการเมือง ผลประโยชน์ และอุดมการณ์ มีลักษณะเป็นสากล

สรุปความยิ่งใหญ่ของทฤษฎีใหม่เรียกว่า “นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่” คือ

1. หลากหลาย (Multiple, Diverse) มีการผสมผสานหลักแนวคิดทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพหรือความหนึ่งเดียวเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและส่วนรวม

2. ร่วมนำ (Co - existing) ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือเพื่อประสานผลประโยชน์

3. คิด - ทำ (Thinking - Doing) เป็นโครงการที่ต้องใช้แนวความคิดที่หลากหลายเพื่อผสมผสานกันและร่วมกันลงมือปฏิบัติทุกภาคส่วน

4. เรียบง่าย (Simple) คือไม่ให้ยุ่งยากมากเกินไป เช่นพิธีกรรมบางอย่างที่เห็นว่าสมควรตัดก็ควรตัดออกไป หลักทฤษฎีบางหลักที่เห็นว่ามันทำให้ยุ่งยากก็ไม่ควรนำมาใช้ เพื่อจะได้ง่ายต่อการลงมือกระทำและง่ายต่อผู้ที่ไม่เข้าใจในทฤษฎีที่ยาก ๆ

5. ผสานทุกส่วน (Integrating) ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันตั้งแต่ระดับปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องมีส่วนผสานความคิดและความสามัคคีซึ่งกันและกัน

6. ควรแก่สถานการณ์ (Timely) ทฤษฎีใหม่เหมาะสมทุกกาลสมัยไม่เลือกเวลาในการปฏิบัติทำตอนไหนได้ตอนนั้น ดังหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า “อกาลโก” ไม่จำกัดเวลา

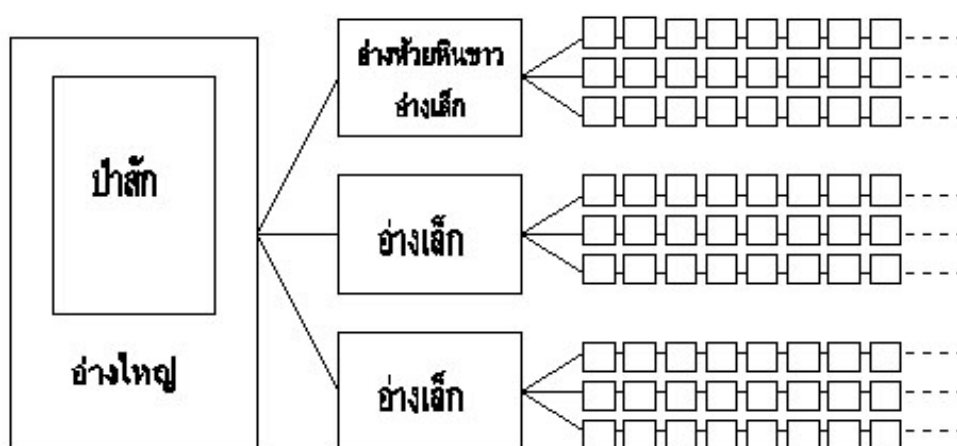
7. องค์กรรวมรอบด้าน (Holistic) ผสานความสามัคคีทุกคนทุกหน่วยงานต้องออกมารับผิดชอบร่วมกันไม่ผลักภาระให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

8. บันดาลใจ (Inspiring) คือเห็นความสำเร็จหรือความสะเทือนใจทางด้านอารมณ์จึงอยากจะช่วยให้พ้นจากความทุกข์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

9. ไม่ฝึ้อุดมการณ์ / เป็นการสากล (Universal) เป็นการลงมือปฏิบัติกันที่ไม่ต้องรอสิ่งที่มาคล
ใจให้กระทำไม่ฝากความหวังไว้กับลม ๆ แล้ง ๆ ทุกคนต้องลงมือกระทำทันทีเพราะหลักทฤษฎีใหม่เป็น
หลักสากล

ทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์

การที่จะทำให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์ได้นั้น คือ สระเก็บกักน้ำจะต้องทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
และเต็มความสามารถ โดยต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเพิ่มน้ำในสระเก็บกักน้ำให้เต็มอยู่เสมอ

ภาพที่ 4 ระบบทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์อ่างใหญ่เต็มอ่างเล็ก อ่างเล็กเต็มสระน้ำ

ที่มา: ชำรงค์ อุดมไพจิตร (2544: 94)

ตามที่ทฤษฎีใหม่เมื่อเกิดช่วงขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง (สมชาย ชุ่มรัตน์, 2548: 26) เกษตรกรสามารถ
สูบน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ และหากน้ำในสระน้ำไม่เพียงพอที่จะรับน้ำจากอ่างห้วยหิน (อ่างเล็ก) ซึ่งทำระบบส่ง
น้ำเชื่อมต่อดำรงสระน้ำที่ได้ขุดไว้ในแต่ละแปลง ซึ่งจะช่วยให้อ่างเล็กมีน้ำใช้ตลอด กรณีที่เกษตรกรใช้
น้ำกันมาก อ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ก็อาจจะมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้วิธีผันน้ำจากเขื่อนป่าสักคือ อ่าง
ใหญ่ มายังอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ก็จะช่วยให้มีปริมาณน้ำใช้มากพอตลอดปี

ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

พระราชดำริหลักในการพระราชทานทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถ
ในการพึ่งตนเองหรือเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอเพียง ในระดับต่างๆอย่างเป็นขั้นตอนโดยคำนึงถึงความพอประมาณ

ในการผลิตและการบริโภคอย่างมีเหตุผลทำให้ไม่ต้องกังวลกับความผันแปรของธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกต่างๆ บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ และความเพียร ความอดทนซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาพระราชทานสรุปถึงประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ไว้ (สุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์, 2544: 146) ดังนี้

1. ทำให้ประชาชนมีกินตามอัตภาพ คือไม่รวยมาก แต่พอกินไม่อดอยาก
2. ถ้าน้ำพอดีปีไหนก็จะสามารถทำการเกษตรหรือปลูกข้าวนาปีได้และถ้าปีต่อไปหน้าแล้งน้ำมีน้อยก็สามารถใช้น้ำที่กักเอาไว้ในสระเก็บน้ำของแต่ละแปลงมาปลูกแม้แต่ข้าวยังปลูกได้ไม่ต้องไปเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่และอาจปลูกผักและเลี้ยงปลาหรือทำอะไรก็ได้ฉะนั้นทฤษฎีใหม่นี้มีไว้สำหรับป้องกันการขาดแคลนน้ำ
3. ถ้าในภาวะปกติก็สามารถทำให้มีรายได้มากขึ้น (รวยขึ้น) และถ้าในภาวะที่มีอุทกภัยก็สามารถจะฟื้นตัวได้โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไปทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี

จากข้อสรุปเบื้องต้นวัลลภ พรหมทอง (2542: 13 -17) กล่าวว่าเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสำคัญและจำเป็นต่อทุกคนในประเทศชาติอย่างยิ่งและยังได้กล่าวถึงความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่นี้

1. เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถลดและแก้ปัญหาภัยแล้งได้เพราะว่าการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝนทำให้มีน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้ง
2. ทำให้มีการใช้พื้นที่การเกษตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีการจัดสรรพื้นที่ สามารถทำให้พื้นที่ทุกส่วนได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ตลอดทั้งปี ทำให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคอย่างพอเพียง ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักไว้บริโภคภายในครัวเรือนอย่างเพียงพอ จะนำมาซึ่งรายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจากผลิตทางการเกษตรหลายชนิดและมีรายได้หมุนเวียนตลอดทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปีไม่ต้องระเห่เร่ร่อนไปหางานทำในต่างถิ่นเหมือนเมื่อก่อน
3. ทำให้ปัญหาทางสังคมลดลง เพราะเกษตรกรมีอาหารไว้บริโภค มีงานทำ มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพไม่ต้องไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการตามเมืองหลวงหรือหัวเมืองใหญ่ๆ ของประเทศ มีเวลาอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น

4. ลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศได้ ในการดำเนินงานไม่จำเป็นต้องพึ่งเครื่องจักรและอุปกรณ์จากภายนอกหรือต่างประเทศมักจะเน้นการใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมั่นคงยิ่งขึ้นเกษตรกรซึ่งเป็นกระดูกสันหลังของชาติมีความมั่นคง มีงานทำมีอาหารบริโภคมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงทำให้เกษตรกรมีกำลังในการจับจ่ายใช้สอยตามอัธยาศัย ระบบเศรษฐกิจของประเทศสวนรวมก็จะมั่นคง

5. ทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมเมื่อนำทฤษฎีนี้ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมทั้งยึดหลักการพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเคร่งครัดก็จะมั่นใจได้ว่าประชาชนจะมีแต่ความสุขสมบูรณ์ จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืนตลอดไป

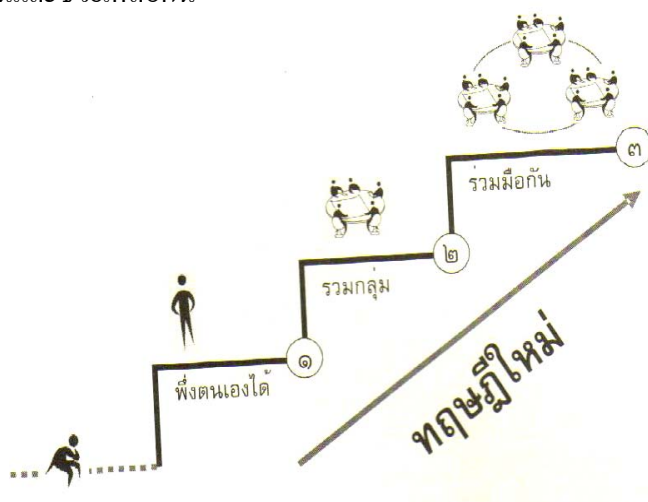
สรุปแนวคิดทฤษฎีใหม่จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริจะเห็นได้ชัดถึงแนวทางการพัฒนาที่เป็นขั้นเป็นตอนดังตัวอย่างที่ปรากฏเป็นทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำรินำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่างๆ แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ที่เน้นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะกับกลุ่มเกษตรกรที่เรียกว่าเป็นเกษตรกรทฤษฎีใหม่ซึ่งมุ่งเน้นแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภคอย่างไรก็ตามแม้ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 จะจำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชนตามความเหมาะสมนอกเหนือจากการช่วยเหลือกันเอง

ขั้นที่ 2 เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือธุรกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่างๆ มีความพอเพียงเป็นพื้นฐานเบื้องต้นแล้ว สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนนั้นๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 3 เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับประเทศซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนความรู้เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทาง

เศรษฐกิจพอเพียง ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง กลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียนกันและช่วยเหลือกัน

ภาพที่ 5 ลำดับขั้นของทฤษฎีใหม่

ที่มา: พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, (2549: 39)

ความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสวัสดิการ (2544: 36) กล่าวว่าทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันคือทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เพราะมีจุดหมายหลักคือให้มีความพอเพียงโดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self Sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ส่วนทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เพราะมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน ทฤษฎีใหม่คือรูปธรรมที่ชัดเจนประการหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นรูปแบบใหม่เกี่ยวกับการเกษตรซึ่งเกษตรกรสามารถปฏิบัติได้จริงในการบริหารจัดการทรัพยากร ไร่ - นา - สวน - ปศุสัตว์ - แหล่งน้ำ - สัตว์ที่กิน - ที่อยู่อาศัย ในหลักการของการพึ่งพาตนเองมากกว่าที่จะพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกและอำนวยความสะดวกสุขให้แก่ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักการของทฤษฎีใหม่นี้ นำไปสู่ความพอมีพอกิน การพึ่งตนเองได้ ดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพตามภาวะและฐานะแห่งตนอย่างยั่งยืนซึ่ง สามารถมองถึงความสัมพันธ์กันระหว่างทฤษฎีใหม่ขั้นต่างๆ กับเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็น (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546: 57-58) ขั้นตอนได้ดังนี้

1. การพึ่งตนเองได้และพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกรตรงกับ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานกล่าวคือการทำสมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ใน

ลักษณะที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและใจ ตนเองและครอบครัวมีความพอเพียงในการดำรงชีวิตลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นทำให้ไม่เป็นหนี้เป็นสิน และไม่จำเป็นต้องเบียดเบียนผู้อื่นหากแต่สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐานเช่น ความต้องการในปัจจัยสี่ของตนเองและครอบครัวได้อย่างพอเพียง

2. การพึ่งตนเองได้และพอเพียงในระดับชุมชนตรงกับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า กล่าวคือเมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวมีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะทำให้ครอบครัวต่าง ๆ เหล่านั้นหันมารวมกลุ่ม เพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวมตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนโดยรวมเกิดความพอเพียงในการดำเนินชีวิตและมีชีวิตที่สมดุลอย่างแท้จริง

3. การพึ่งตนเองได้และพอเพียงในระดับประเทศ ตรงกับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 และเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้ากล่าวคือเศรษฐกิจพอเพียงในระดับนี้ เป็นผลมาจากการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงในระดับหนึ่งของชุมชนต่าง ๆ ที่ เมื่อสมาชิกในชุมชนเหล่านั้นมีความพอเพียงแล้วชุมชนเหล่านั้นจึงคิดสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญาและบทเรียนจากการพัฒนาหรือร่วมกันลงมือทำการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกันทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่ที่ประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง กลายเป็นประเทศแห่งความ พอเพียงได้ในที่สุด

การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ เป็นการดำเนินชีวิตที่ต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง และมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริตประหยัดยกเลิกที่จะแก่งแย่งชิงดีกันในการดำเนินชีวิต และให้รู้จักขวนขวาย ใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้ให้เพิ่มพูนในระดับที่สามารถพึ่งพาตนเองต่อไปได้ และทฤษฎีใหม่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือแนวทางแห่งความสุขเส้นทางหนึ่งสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันที่มีปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปัญหาความยากจนรายรับและรายจ่ายไม่สมดุลกันเพราะมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ผู้คนในสังคมมองข้ามความสำคัญของความพอเพียง ไม่ดำเนินชีวิตบนทางสายกลางซึ่งเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องด้วยอำนาจของการโฆษณาและความโลภเกินพอดีอันเป็นสาเหตุสำคัญทำให้กระแสวัตถุนิยมบริโภคนิยมรุนแรง ส่งผลให้สังคมกลายเป็นสังคมที่เปิดเสรีทางเศรษฐกิจและมีความเสี่ยงต่อการเกิดวิกฤติมากขึ้น

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักคิดที่มีชื่อเสียงในสังคมไทย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทฤษฎีใหม่มีกรอบแนวคิดอยู่ที่ความพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก ไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยสรุปก็คือความพอประมาณความ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งจะได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล

เศรษฐกิจพอเพียง คือการวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง มิได้จำกัดเฉพาะแต่ในส่วนของเกษตรกรหรือชาวไร่ ชาวนาเพียงเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท เช่น ผู้ที่เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม และบริษัท ในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าจะต้องขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตของงานต้องขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือหากจะกู้ยืมก็ต้องกระทำตามความเหมาะสม ไม่ลงทุนจนเกินตัวโดยไม่เหลือที่มั่นให้ยืนอยู่ได้ ต้องรู้จักใช้จ่าย ไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัว เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน ก่อตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับได้ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกรนั้น มีการปฏิบัติตามขั้นตอนทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้น คือ

1. ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนในระดับชีวิตที่ประหยัดทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น
2. รวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา
3. ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียง คือ “พอ” “พอประมาณ” “พอดี” ไม่เบียดเบียนคนอื่นตั้งอยู่ในความสุจริต และที่สำคัญคือยึดวิถีชีวิตไทยไว้ให้ได้ ซึ่งคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียงไว้ดังนี้ คือ

1. ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่”

2. สร้าง “พลังทางสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา ธุรกิจชุมชน

3. ยึด “พื้นที่” เป็นหลักและใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่นๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวกส่งเสริมและสนับสนุน

4. ใช้ “กิจกรรม” ของชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนา “อาชีพที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งด้าน เพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ

5. ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชน เพื่อสร้าง “คุณธรรม จริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

6. วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต - แปรรูป - ขาย - บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชนและ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” โดยควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศและระดับต่างประเทศ

7. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพสูง” ของแต่ละเครือข่ายให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้นๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานศึกษาดูงาน และฝึกอบรม

เป็นการหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2544: 287 - 290) และใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการคือ

1. พึ่งตนเองทางด้านจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกเหนือต่อผู้ชีวิตด้วยความสุจริต พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวความว่า

“บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบพร้อมกันด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอนและบังเกิดประโยชน์แก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกันดังพระบรมราโชวาทที่ว่า

“เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประจักษ์พยานกันให้ดีเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งที่ดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมาย

4. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลองทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงตรัสว่า

“จุดประสงค์ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือเป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่าแต่ละท้องที่สภาพพื้นฟ้าอากาศและประชาชนในที่ต่างๆ กันก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนกัน”

5. พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ หมายถึงสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมิขาด ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร. อภิชัย พันธุเสน

เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีจุดเริ่มต้นจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.

2517 ที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาประเทศซึ่งจะต้องเน้นการสร้างพื้นฐานคือ “ความพอมีพอกิน พอใช้” ของประชาชนส่วนใหญ่เมื่อก่อน อย่างไรก็ดีตามเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีสถานภาพที่สำคัญสองประการ คือสถานภาพแรกเป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศซึ่งจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องผ่านระบบตลาดอย่างน้อยหนึ่งในสี่ของกิจกรรมทั้งหมด สถานภาพสอง คือแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยความพอเพียงหรือความพอประมาณคือไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ก็ไม่จำเป็นต้องเบียดเบียนจนเกิดความเดือดร้อน แต่ที่สำคัญต้องมีเหตุผล และเป็นเหตุในพุทธธรรม ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” และเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ง่ายต่อการอธิบายให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจได้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นฐานวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากพระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงเลือกแนวคิดดังกล่าวเพื่อง่ายต่อการสื่อสารกับพสกนิกรของพระองค์ แต่ที่ไม่เน้นว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ ก็เพราะพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก จะต้องให้การทำนุบำรุงศาสนาในชาติทุกศาสนา ดังนั้นการใช้คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นคำกลางที่สามารถเข้าใจและยอมรับได้สำหรับศาสนิกชนในทุกศาสนา (อภิรักษ์ พันธเสน, 2544: 570)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังสามารถประยุกต์เข้ากับธุรกิจหรืออุตสาหกรรมต่างๆ ต้องประกอบด้วย (อภิรักษ์ พันธเสน, 2546: 257) ประการดังนี้

1. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือ เทคโนโลยีที่มีราคาไม่แพงแต่ถูกหลักวิชาการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการจ้างงานเป็นหลักโดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์
2. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการไม่โลภจนเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้น บริหารงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภคและไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอารัดเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
3. เน้นการกระจายความเสี่ยง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย
4. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้สินจนเกินขีดความสามารถในการบริหารจัดการและเน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศตามลำดับ เมื่อสามารถนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมา

ประยุกต์ให้เข้ากับธุรกิจและอุตสาหกรรมได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ย่อมเข้าใจได้ไม่ยากว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะมีสถานภาพในการเป็นยุทธศาสตร์นำการพัฒนาประเทศได้อย่างแท้จริง

โดยเนื้อแท้ของพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานก่อนการพัฒนาในขั้นที่สูงขึ้นไป ตลอดจนเน้นการใช้ความพอเพียงเป็นเครื่องควบคุมความโลภของคน อันเป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ นายแพทย์ประเวศ วะสี

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงพอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียงมีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เกิดความสมดุล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจพื้นฐานไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียงอันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้นมีลักษณะสำคัญ 5 ประการคือ (ประเวศ วะสี, 2541ข: 43)

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด
2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานของสังคม
3. มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจใดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป
4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรม การเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี
5. มีการจัดการและนวัตกรรมต่างๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง

เศรษฐกิจพอเพียงที่จริงนั้นเป็นเรื่องวัฒนธรรมเพราะหมายถึงวิถีชีวิตรวมถึงความเชื่อ คุณค่า การประพฤติปฏิบัติร่วมกันรวมถึงเศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การพออยู่พอกิน การพึ่งพาตนเองตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาของวัฒนธรรม ในอีกทัศนะหนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอเพียงมีในทุกคนทุกครอบครัวไม่ใช่เศรษฐกิจแบบ หอคอยทั้งกันมีจิตใจที่พอเพียง สิ่งแวดล้อมพอเพียงมีชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียงมีปัญญาพอเพียงในการ ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียงและมีความมั่นคงที่พอเพียง ซึ่งแนวทางการสนับสนุน กิจกรรมเศรษฐกิจแบบพอเพียง (ประเวศ วะสี, 2541: 40 - 46) มีด้วยกัน 10 ประการ ซึ่งเรียกว่า ธรรมจักรแห่ง เศรษฐกิจพอเพียง คือ

1. นโยบายและกระแสสังคม หมายถึง การผลักดันให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายของ รัฐและเป็นกระแสของสังคมที่จะต้องร่วมกันผลักดัน โดยนายกรัฐมนตรีเป็นผู้วางนโยบายและ พรการการเมืองนำไปบรรจุในนโยบายของพรรค

2. การสำรวจชุมชนและเครือข่าย หมายถึง การสำรวจศักยภาพชุมชนด้วยการเขียนผังชุมชน / เครือข่ายประชาชนเพื่อให้รู้ว่าปัจจุบันไทยเรามีชุมชนใดมีประสบการณ์ความรู้ในเศรษฐกิจพื้นฐานด้านใด อยู่ที่ไหนบ้าง โดยหน่วยงานที่เหมาะสมในการสร้างผังศักยภาพชุมชน จะต้องเป็นการร่วมมือจากหลายฝ่าย คือพัฒนากรตำบล เกษตรตำบล ครู องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันราชภัฏ เป็นต้น

3. การส่งเสริมการขยายตัวของเครือข่ายชุมชน หมายถึง การขยายองค์ความรู้จากศักยภาพชุมชนที่ ปรากฏในผังศักยภาพชุมชน/ เครือข่ายประชาชน โดยกระทรวงมหาดไทย หรือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข หรือองค์กรพัฒนาเอกชน พระภิกษุ นักธุรกิจ ด้วยการชักนำ ให้ชุมชนอื่นเข้ามาเรียนรู้ตามผังศักยภาพชุมชน

4. การสร้างศูนย์บริการวิชาการแบบเบ็ดเสร็จ หมายถึง การพัฒนาศูนย์บริการวิชาการเบ็ดเสร็จ (One-Stop-Service) ประจำอำเภอโดยรัฐบาลเป็นผู้นำหน่วยงานความรู้ต่าง ๆ มารวมไว้ที่เดียวกัน เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมชาวบ้านและกลุ่มชาวบ้านให้ไม่ต้องลำบากในการหาความรู้ในการประกอบ อาชีพ เช่น จะเริ่มต้นอย่างไรพันธุ์ไม้จะได้มาจากไหนจะขุดสระน้ำอย่างไร ฯลฯ

5. การเชื่อมต่อการค้าขาย หมายถึง การเชื่อมต่อตลาดค้าขายโดยกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดลานค้าให้เกษตรกรหรือธุรกิจชุมชนนอกจากนี้บริษัทใหญ่ๆ ควรรับผลิตผลของชุมชนไปขายในระบบตลาดทั่วไป

6. การจัดสรรสื่อเพื่อทำงานให้สังคม หมายถึง การสนับสนุนสื่อเพื่อสังคม เช่นวิทยุชุมชนหรือสื่ออื่นๆ ควรมีเนื้อหาหรือข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระแสสังคมและผลักดันเรื่องดังกล่าวไปสู่นโยบายของรัฐหรือพรรคการเมือง

7. การปรับวิธึงบประมาณ และการตั้งกองทุนเพื่อชุมชน หมายถึง การปรับวิธึงบประมาณจากเดิมที่ใช้กรมเป็นตัวตั้งมาเป็นให้พื้นที่และชุมชนเป็นตัวตั้ง ทั้งนี้นายกรัฐมนตรีสามารถดำเนินการในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ควรมีการตั้งกองทุนชุมชนเพื่อสนับสนุนมาตรการที่นำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยรัฐมนตรีคลังมีอำนาจในการจัดการดังกล่าวเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง

8. การออกกฎหมายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียงด้วยมาตรการทางกฎหมายเพื่อลดอุปสรรคและเพิ่มความสะดวกในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงโดยกลุ่มนักกฎหมายจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

9. การฝึกอบรมทักษะการสร้างความเป็นชุมชน หมายถึง การมีศูนย์วิจัยและพัฒนาทักษะการสร้างความเป็นชุมชนในมหาวิทยาลัยในสถาบันราชภัฏหรือในองค์กรพัฒนาภาคเอกชน ภาคธุรกิจต่าง ๆ ทำหน้าที่รวบรวมความรู้เกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมให้คนทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม

10. การวิจัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและการประเมินผล หมายถึง การวิจัยและประเมินผลเพื่อสนับสนุนทุกขั้นตอนตามที่กล่าวมาแล้วทั้ง 9 ขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจชุมชน ควรเป็นระเบียบวาระแห่งชาติที่ทุกฝ่ายเข้ามาทำความเข้าใจและขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรมโดยการปฏิบัติตามวิธีการทั้ง 10 ประการ

กล่าวได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงกับความเป็นประชาสังคม ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งชาติ และเป็นเรื่องใหญ่หรือเป็นระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องหนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขายไม่ส่งออกไม่ผลิตเพื่อคนอื่นไม่ทำเศรษฐกิจมหภาคสิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พูดยาเอง และกลัวไปทำนองนั้น ตัวอย่างเช่น ประเทศเคนยา

เนเธอร์แลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ เป็นตัวอย่างของประเทศที่เคยยากลำบากและเลิกล้มศุลกากรเมื่อพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงกลับมาเข้มแข็ง สมดุล และเติบโตไปด้วยดี เศรษฐกิจที่พอเพียง

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

พระธรรมปิฎกไม่ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง แต่กล่าวถึงเศรษฐศาสตร์แนวพุทธซึ่งศาสตรดังกล่าวเป็นบ่อเกิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่าด้วยความพอเพียง ความเหตุผล มีภูมิคุ้มกันและทางสายกลางซึ่งเป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ฉะนั้นจึงนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2545) มากล่าวถึงลักษณะของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธดังนี้

1. เศรษฐศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เพราะระบบชีวิตเรียกว่ามรรค มีการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความพอดีหรือดุลยภาพ หรือสมดุลซึ่งหมายถึงจุดที่คุณภาพชีวิตและความพึงพอใจมาบรรจบกัน ความพึงพอใจในการบริโภคที่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตดีขึ้น

2. เศรษฐศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา คือการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นซึ่งเรียกว่าระบบนิเวศ หมายถึงระบบชีวิตทั้งหมดที่สัมพันธ์กันในสภาพแวดล้อม ซึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์อาศัยองค์ประกอบ คือมนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม การที่จะให้เศรษฐศาสตร์มีคุณค่าต่อสังคมต้องให้กิจกรรมในเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์คุณภาพชีวิตเพื่อให้ชีวิตและสภาพแวดล้อมพัฒนาได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

พระธรรมปิฎกได้กล่าวถึงข้อจำกัดของเศรษฐศาสตร์ยุคอุตสาหกรรมที่กำลังโดดเด่นในยุคสังคมปัจจุบันดังนี้

1. แยกตัวโดดเดี่ยว เศรษฐศาสตร์ในปัจจุบันได้แยกกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างหากจากกิจกรรมอื่นๆ ของชีวิตหรือเรียกว่า Specialization คือความชำนาญพิเศษในทางวิชาการหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หากเป็นเศรษฐศาสตร์แนวพุทธจะไม่แยกโดดเดี่ยวจากความรู้และความชัดเจนด้านอื่นๆ ของมนุษย์ ต้องรู้ว่าเศรษฐศาสตร์นี้โยงกับศาสตร์หรือกิจกรรมของมนุษย์ด้านไหน เช่น โยงกับการศึกษาจริยธรรมที่จุดไหนในการแก้ปัญหาของมนุษย์ก็จะทำให้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้นเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

2. การไม่ใส่ใจจริยธรรม ในความเป็นจริงจริยธรรมมีผลต่อเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น พ่อค้าใส่สีส้มผ้าในขนมย้อมก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพต้องใช้จ่ายเงินค่ารักษาพยาบาล เสียสุขภาพและประสิทธิภาพในทางแรงงานทำให้การผลิตลดลงหรือเสื่อม

3. มีข้อจำกัดในการเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์วัดสิ่งต่างๆ เป็นตัวเลขจากการคำนวณและสมการ จึงตัดคุณค่าที่เป็นนามธรรมที่ไม่สามารถคำนวณออกไป ในความจริงแล้วเศรษฐศาสตร์ไม่อาจเป็นวิทยาศาสตร์ที่สมบูรณ์ได้เพราะจุดเริ่มต้นเป็นการสนองความต้องการของคนให้เกิดความพอใจ ความพอใจนี้เป็นคุณค่าในใจคนหลักการทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เต็มไปด้วย Assumptions อันเป็นข้อขัดแย้งสำคัญในการจะเป็นวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ก็มีขีดจำกัดในการแก้ปัญหาของมนุษย์เพราะเป็นการศึกษาด้านวัตถุเป็นสำคัญ ตัวอย่างความเป็นวิทยาศาสตร์ที่มองมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์โดยไม่เอาคุณค่าเข้าไปปะปน เช่น สุรา 1 ขวด กับถ้วยเดียว 1 หม้อ มีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์เท่ากัน แต่มูลค่าทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน สุรา 1 ขวดมีมูลค่าทางเศรษฐกิจมากมายเพราะเสียคุณภาพชีวิต ทำลายสุขภาพ สิ้นเปลืองในการรักษาพยาบาล ในการผลิตสุราโรงงานผลิตทำให้เกิดควัน กลิ่นเหม็นเป็นอันตรายต่อสุขภาพทำลายสภาพแวดล้อม คนที่ดื่มสุราทำให้เสียประสิทธิภาพในการทำงาน กระทบต่อ Productivity ซึ่งที่กล่าวมาเป็นเรื่องเศรษฐกิจที่ต้องพิจารณา ให้ง่าย ปัจจุบันมีการพิจารณา External Cost แต่มองเพียงมูลค่าทางสภาพแวดล้อมหรือมลภาวะเท่านั้น ขาดความชัดเจนเรื่องความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ในด้านต่างๆ ดังนี้

3.1 ความต้องการเศรษฐศาสตร์ และพุทธศาสนาเห็นตรงกันว่าความต้องการของมนุษย์ไม่จำกัด แต่พระพุทธศาสนาแบ่งความต้องการเป็น 2 ประเภท คือ 1. ต้องการสิ่งเสพรณปรนเปรอเรียกว่าตัณหา เป็นความต้องการไม่จำกัด 2. ต้องการคุณภาพชีวิตเรียกว่าฉันทะอันมีขอบเขตจำกัด พุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ ต้องหันเหความต้องการจากสิ่งปรนเปรอมาเป็นความต้องการคุณภาพชีวิตและนำไปสู่เรื่องคุณค่าแยกเป็นคุณค่าที่สนองความต้องการคุณภาพชีวิตและคุณค่าเทียมคือสองความอยากเสพรณปรนเปรอ

3.2 การบริโภค ต้องแยกการบริโภคเพื่อสนองความต้องการแบบไหนในแง่เศรษฐศาสตร์ การบริโภคคือการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการเพื่อให้เกิดความพอใจ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมองว่าการบริโภคคือการใช้สินค้าบำบัดความต้องการเพื่อได้รับความพอใจโดยเกิดคุณภาพชีวิต

3.3 งานและการทำงาน ชาวตะวันตกถือว่าการทำงานเป็นเรื่องจำใจเพื่อให้ได้เงินมาบริโภค จึงจะเกิดความพึงพอใจ เวลาที่เหลือคือการพักผ่อนหาความสุข พระพุทธศาสนาถือว่าการทำเพื่อสนองความต้องการคุณภาพชีวิต เกิดความพึงพอใจได้ตลอดเวลาคนทำงานด้วยความสุขหรือ

ทำงานด้วยฉันทะหากทำงานเพื่อต้องการเสพ ปรนเปรอตนเองเรียกว่าค้นหาจึงไม่มีความสุขตลอดเวลา

3.4 การแข่งขันและการร่วมมือเศรษฐศาสตร์ มองว่าการแข่งขันเป็นธรรมชาติของมนุษย์พระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์มีธรรมชาติทั้งแข่งขันและร่วมมือ และแยกเป็นความร่วมมือแท้และความร่วมมือเทียมสามารถนำธรรมชาติของการแข่งขันมาเป็นแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือ

3.5 สันโดษ ค่านิยมบริโภค พระพุทธศาสนามองว่าสันโดษคู่กับความเพียร คือสันโดษเพื่อประหยัดพลังงานและเวลาที่สูญเสียในการปรนเปรอตนเองแล้วนำแรงงานและเวลาไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

3.6 การผลิต เศรษฐศาสตร์เรียกว่าการแปรสภาพทรัพยากร หรือปัจจัยการผลิตเป็นสินค้าหรือผลผลิต กระบวนการผลิตมีผลในการทำลายคือทำลายทรัพยากร สภาพแวดล้อมเสีย การผลิตแบ่งเป็นการผลิตทางบวกคือส่งเสริมคุณภาพชีวิตไม่มีความลึกลับซึ่งถึงขั้นวิเคราะห์การผลิตในแง่สร้างสรรค์คุณภาพชีวิต รู้เพียงจะผลิตอย่างไรจึงจะใช้ต้นทุนต่ำ แต่มีประสิทธิภาพสูงสุด

สรุป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ยึดหลักกรรมทางคือ มัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีคุณภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่าง ๆ ที่ชีวิตเข้าไปสัมพันธ์มีการจัดการหรือการดำเนินชีวิตด้านต่างๆในสังคมที่ตั้งอยู่บนความมีเหตุมีผล ยึดหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางดำเนินชีวิต มีความเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างเป็นบูรณาการหรือเป็นองค์รวม ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่างแยกส่วนดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินพอใช้และสุจริตเป็นสัมมาอาชีวะ ก่อนเป็นเบื้องต้นแล้วค่อยพัฒนาไปสู่การกินดี อยู่ดี เป็นลำดับต่อไป การดำเนินกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ต้องเริ่มอย่างเป็นขั้นตอน กล่าวคือ เริ่มพัฒนาจากเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า โดยการใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเศษ 1 ส่วน 4 ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้พึ่งตนเองได้ และมีความสุข เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาหรือแนวคิด โดยมีหลักการและอุดมการณ์ที่จะช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์ และสังคมโลกให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้ตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง ไม่โลภมาก มีเหตุผล และพอประมาณ จะทำให้สังคมประสบกับสันติสุขอย่างแท้จริงได้ในที่สุด